خلافت

و

حاکمیت ملّیّه

خلافت

و

حاكميت ملّيه

ازمير مبعوثی سيد بك
اثريدر

خلافت

و

حاكميت مليه

خلافتك تعريفى ـ خلافتك تقسيمى ـ خلافتك شرائطى ـ خلافتك صورت اكتسابى وعقد وكالت نوعندن اولديغى ـ خلافتك غايه‌سى ـ خليفه‌نك وظيفه ومسئوليتى ـ ولايت عامه ، حاكميت مليه ـ خلافدن سلطنتك تفريقى .

مقدمه

خلافت مفهومنى تعريف وتوضيحه كيريشمزدن اول شو مهم جهتى عرض ايده‌يم كه «خلافت» مسئله‌سى حد ذاتنده مسائل فرعيه وفقهيه‌دندر ، ملته عائد حقوق ومصالح عامه جمله‌سندندر . اعتقاده تعلقى يوقدر ، بناءً عليه مسائل اعتقاديه‌دن دكلدر . واقعا اعتقادياته دائر اولان آثار اسلاميه‌ده دخى بو مسئله‌دن اوزون اوزادى‌يه بحث اولنيور . فقط بو ، خلافت مسئله‌سنك عقائد اسلاميه‌دن معدود اولديغى ايچون دكل ، بلكه بو مسئله اطرافنده بالآخره طوپلانمش اولان برطاقم خرافات وافكار باطله‌يى جرح وابطال ايچوندر .

(خارجيه) فرقه‌سى ، خلافتك وجوبنى انكار ايديورلر :

[خليفه نصب وتعييني كيفيتي ، ملت اسلاميه اوزرينه واجب دكلدر ، جائزدر . اولسه‌ده اولور ، اولمسه‌ده اولور .] ديیورلر. شيعيلردن (اماميه) فرقه‌سی‌ده ، خليفه‌نك معصوم يعنی كناهدن بری ومصون اولمسی لزومنه قائل اوليورلر . [خليفه ، خلقی حسناته تقريب وسيئاتدن منع وتبعيد ايله مكلفدر . بويله بروظيفه ايله موظف اولان برذاتك هركسدن اول كنديسی ، طاعات وحسنات ايله متصف وسيئاتدن بری ومجتنب اولمسی لازم كلير .] ديیورلر . (اسماعيليه) و (باطنيه) كبی غلات شيعه ايسه ، ايشك ايچنه خرافات قاريشديره‌رق كندی خليفه واماملرينی مرتبهٔ الوهيته قدر چيقاريیورلر .

ايشته علمای اهل سنت ، اعتقادياته دائر تأليف ايتدكلری كتابلرنده بوكبی افكار باطله‌يی جرح ورد ايچون (امامت) عنوانيله خلافت مسئله‌سندن دخی بحث ايتمشلردر . يوقسه ديديكم كبی بومسئله حد ذاتنده مسائل فرعيه وحقوقيه‌دندر ، بونده علی العموم اهل سنت علماسی متفقدر .

حتی «خلافت» مسئله‌سی ، دينی برمسئله اولمقدن زياده دنيوی وسياسی برمسئله‌در ودوغريدن دوغری‌یه ملتك كندی ايشيدر . بونك ايچوندركه نصوص شرعيه‌ده بومسئله حقنده تفصيلات يوقدر . خليفه ناصل نصب وتعيين اولنور ؟ خلافتك شرائطی نه‌در ، هرحال وكارده و هرزمانده خليفه نصب وتعيينی ملت اسلاميه اوزرينه واجبميدر ؟ كبی مسائل حقنده نه قرآن كريمده ، نه‌ده احاديث نبويه‌ده برصراحت يوقدر .

خلافت مسئله‌سی اكر بعضيلرينك ظن ايتدكلری كبی مسائل

اصليهٔ دينيه‌دن اولسه‌يدی ، طرناق كسمك وصقال صاليورمك كبی الك فرعی وآداب وعادانه وامور صحيه‌يه متعلق مسائلده برچوق وصايا‌ده بولنان حضرت پيغمبر ، ذكر اولنان خلافت مسئله‌لری حقنده‌ده صريح وقطعی بياناتده بولنوردی . حالبوكه بولونمامش اختيار سكوت ايله‌مشدر .

بوندن باشقه اكر خلافت مسئله‌سی ، مسائل اصليهٔ دينيه‌دن عد ايديله‌جك اولورسه ، اووقت حضرت پيغمبر زماننده دين اسلامك ناقص قالوب اكمال ايدلمه‌مش اولمسی لازم كلير . چونكه ديديكمز كبی آنفاً بيان اولنان مسائل خلافت حقنده نصوص شرعيه وارد اولمامشدر . حالبوكه قرآن كريم ، [اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ] آيت منيفه‌سيله دها رسالتپناه افندمز حضرتلری حال حياتده ايكن دين اسلامك اكمال ايدلمش اولديغنی بيان بيوريیور . بوندن‌ده اكلاشيليركه خلافت مسئله‌سی ، اويله ظن اولونديغی كبی مسائل اصليهٔ دينيه‌دن دكلدر .

واقعا خلافت حقنده هيچ‌ده نصوص شرعيه يوق دكلدر ، واردر . ائمه وخلفانك قريشدن اوله‌جغنه ، امامه اطاعتك وجماعت مسلميندن آيرلمامه‌نك لزومنه ، خالقه معصيتده مخلوقه اطاعتك عدم جوازينه دائر برقاچ حديث شريف وارد اولمشدر . قرآن كريمده‌ده « اولوالامر » ه اطاعت ايدلمسی حقنده برآيت جليله واردر . فقط ايشته اوقدر . بوقاريده ذكر اولنان خلافت مسئله‌لری حقنده ايسه نه برآيت ، نه‌ده برحديث واردر .

خلاصه ، خلافت امور دينيه‌دن زياده امور دنيويه‌دن اولديغی ايچون رسول اكرم صلی الله عليه وسلم افندمز حضرتلری ،

امر خلافتی امته ترك ایتمش وحین ارتحاللرنده کندیلرینه برخلیفه نصب وتعیین ایتمدکلری کبی ، بوخصوصده هیچ برتوصیه‌ده دخی بولونمامشدر . کرچه شیعیلر حضرت امام علی حقنده ، بعض اهل سنت علماسی‌ده جناب ابوبکر الصدیق حقنده نص شرعینك وجودینی ادعا ایدیورلرسه‌ده ، جمهور اهل سنته کوره بوادعالر دوغرو دکلدر. اصحابدن هیچ بری حقنده کافی درجه‌ده نه جلی، نه‌ده خفی هیچ برنص وارد اولمامشدر .

اکر وارد اولسه‌یدی، صحابهٔ کرام حضراتی کیمك خلیفه نصب وتعیین ایدیله‌جکی حقنده بینلرنده اختلافه دوشمزلردی . حالبوکه ارتحال نبویدن صوکره اصحاب کرام ، ایچلرندن برینی خلیفه انتخابی خصوصنده اختلاف ایتدیلر . (سقیفهٔ بنی ساعده) دینیلان محلده بالاجماع خیلی مناقشه جریان ایتدی وآجی طاتلی سوزلر سویلندی . نهایت حضرت ابوبکره بیعت اولوندی . حضرت ابوبکر آخر عمرنده جناب عمر فاروقی استخلاف یعنی ولیعهد تعیین ایتدی ، اصحاب کرامده قبول ایلدی . اوده کندیسندن صوکره خلیفه انتخابی التی کشیلك (شوری) یه ، یعنی « عثمان، علی ، عبدالرحمن بن عوف، زبیر بن العوام، طلحه، سعد بن وقاص رضی الله عنهم » دن مرکب مجلس مشورته حواله ایتدی . اونلرده ایچلرندن برینی اختیار وانتخاب ایتمك اوزره « عبدالرحمن بن عوف » ی حکم اتخاذ [ایتدیلر . اوده حضرت عثمانی اختیار وترجیح ایتدی . حضرت عثمانك معلوم اولان شهادتندن صوکره جناب امام علی‌یه بیعت اولوندی . ایشته بو درت خلیفه‌یه « خلفای راشدین » دینیر .

زمانمزده دیکر برچوق حقایق شرعیه‌ده اولدیغی کبی ، بوخلافت مسئله‌سی حقنده‌ده پك یاکلش فکرلره ولزومسز تعصبه تصادف ایدلمکده اولدیغندن ، هم بوبابده اذهان وافکاری تصحیح وتنویر ایتمك ، همده بو مسئله‌نك ماهیت شرعیه‌سنی واوزرینه ترتب ایدن احکامی بیلدیرمك مقصدیله اشبو رساله قلمه آلنمشدر .

وبالله التوفیق

— قسم اول —

— ١ —

خلافتك تعريف و ايضاحى

(خلافت) فى الاصل بر كيمسه‌يه خلف اولمق معناسنه موضوعدر. امام المسلمين اولان ذات محترم ، احكام شرعيه‌نك اجراسنده حضرت پيغمبره خلف اولديغى ايچون كنديسنه (خليفه) اطلاق اولونمشدر . خلافته (امامت) ده دينير . نمازده جماعته امام اولمق معناسنه اولان امامتدن تفريق ايچون بوكا « امامت كبرى » تسميه اولنور. نته‌كيم بو بحث ، كتب كلاميه‌ده يعنى عقائد كتابلرنده « امامت » عنوانيله محرردر .

امامت ، لغتده اوكه كچمك ، پيشوا و مقتدى به اولمق معناسنه‌در . « امام » پيشوا و مقتدى به ديمكدر . بو مناسبتله هرهانكى بر علم وفنده پيشوا اولان ذاته امام اطلاق اولنور . بيوك عالملره ، حتى محله وجامع امام‌لرينه « امام » دينمه‌سنك وجهى بودر . خليفه‌يه « امام المسلمين » وياساده‌جه « امام » دينمه‌سى ده بوندندر .

شو افادات ، خلافت و امامت كلمه‌لرينك معناى لغويلرينه كوره‌در . معناى اصطلاحيلرينه كلنجه : خلافت اصطلاحده امامت مرادفيدر . فقط بعضاً خلافت تعبيرى ، امامتدن اخص اوله‌رق استعمال اولنور . وبو صورتده « خلافت » خلفاى راشدينك خلافتلرينه مخصوص ومنحصر اولور . نته‌كيم رسالتپناه افندمز ،

[اَلْخِلَافَةُ بعدى ثلاثونَ سنةً ثم تَصير مُلْكاً عضوضاً = بندن صوكره خلافت اوتوز سنه‌در . اندن صوكره ملك عضوضه (ايصيريجى سلطنت) ه منقلب اولور .] بيورمشلردر . بو جهتى اشاغيده آيريجه ايضاح ايده‌جكز .

علامهٔ تفتازانى ، (شرح مقاصد) ده امامتى ، « حضرت پيغمبردن خلف اوله‌رق امور دينيه ودنيويه‌ده رياست عامه‌در . » ديه تعريف ايديور. فحول محققيندن واكابر فقهاى حنفيه‌دن مشهور ابن همام ده (مسايره) ناميله معروف اولان اثر كزيننده امامتى ، « ملت اسلاميه اوزرنده تصرف عامه استحقاقدر . » ديه تعريف ايديور . [هى استحقاق تصرف عام على المسلمين]

بو ايكى تعريف مفهوماً متغاير ايسه‌لرده نتيجه وماصدق اعتباريله بردر .

وهله ٔ اولاده ايكنجى تعريف برنجينك لازمى كبى كورينور - سه‌ده ، براز انفاذ نظر اولوندقده هر ايكيسى‌ده يكديكرينك لازم و ملزومى اولديغى مستبان اولور. برنجى تعريف علم كلامه ، ايكنجى تعريف‌ده فقهه اوفق وامسدر . مشاراليه ابن همام ، مجتهد درجه‌سنده بيوك فقيه (حقوق اسلاميه متخصصى) اولديغندن ايكنجى تعريفى اختيار ايتمشدر . بو ايكى تعريفك افاده ايتديكى معنانى حقيله احاطه ايده‌بيلمك ايچون كمال اهميتله ايضاحات آتيه‌يه عطف دقت ايتمك لازمه‌دندر . شويله‌كه :

دين اسلام ، هم ديانت وهم سياستى جامع بر دين عاليدر . حضرت رسالتپناه افندمز ، يالكز وضع شريعتله اكتفا بيورمديلر . بر طرفدن قوانين شرعيه‌يى وضع وتبليغ ايتديلر ، ديكر طرفدن‌ده

اوقوانین شرعیه‌نك تنفیذ واجراسنی بالذات درعهده بیوردیلر . مصالح ملتی رؤیت وامور عامهٔ امتی تمشیت ایله‌دیلر . اطرافه والیلر ، قاضیلر نصب واعزام ایتدکاری کبی ، امر مهم جهادده دخی بالذات وبالفعل باش قوماندانلق وظیفه‌سنی ایفا بیوردیلر .

بوایسه اهل اسلام اوزرنده تصرف عام دیمکدرکه اسلامیتك جهت سیاسیه‌سیدر . [شرح مسایره] ده بیان اولوندیغی اوزره حضرت پیغمبرك بوتصرف عامه استحقاقی ، نبوت یعنی پیغمبرلك صفتی اوزرینه ترتب ایدن امامتدر ، ورسالتپناه افندمز بوکا نبوت سببیله کسب استحقاق ایتمشدر . ایشته شو بیاناتدن اکلاشیلیورکه بو (امامت) کلمه‌سنك افاده ایتدیکی معنی ، زمانمز عرف واصطلاحنجه (حکومت) تعبیرندن قصد اولونان معنادن باشقه برشی دکلدر . کرچه بز « حکومت شویله‌یاپدی ، حکومت بویله یاپیور . » سوزنده اولدیغی کبی بعضاً « حکومت » تعبیرینی ، هیئت ورجال حکومت معناسنده استعمال ایدرز . لکن بواستعمال بطریق المجازدر مجاز حذفی قبیلندر .

ایشته شو ذکر اولونان امامت وحکومتده جناب نبوتمآب افندمزه خلف اولدیغی ایچون امام المسلمینه (خلیفه) وحائز اولدیغی صفت ومقامه‌ده خلافت تسمیه اولونمشدر . بین الناس زبانزد اولان « خلیفه پیغمبرك وکیلیدر ، خلیفه پیغمبر پوستنده اوطوریور . » کبی سوزلرك معناسی بودر . یوقسه « وضع شریعتده وکیلی وخلفی » دیمك دکلدر . اویله اولور ایسه خلیفه‌نك پیغمبر اولمسی لازم کلیرکه بوصورتله اعتقاد معاذالله کفردر . بواعتقاد ، غلات شیعه‌دن (باطنیه وتعلیمیه) دنیلن فرقهٔ ضاله‌نك خرافاتندندر . وقتولیك مذهبنده پاپالر حقنده جاری اولان براعتقاد باطلدر :

بومناسبتله استطراد قبیلندن اولمق اوزره شو مهم جهتی عرض ایده‌یم‌که قاتولیك دیننده پاپا ، حضرت عیسی علیه السلامك عادتا وضع شریعتده لایخطی وکیلیدر . حضرت عیسی نامنه امرونهی ایدر . حلالی حرام وحرامی حلال قیلار . دیله‌دیکنی دینه ادخال ، ایسته‌دیکی دیندن اخراج ایلر وایسترسه الك بیوك کناهی عفو واسقاط ایدر . جنت وجهنمك اناختارلری النده‌در . ارزو ایتدیکنی جنته ، دیله‌دیکنی جهنمه ادخال ایلر !!..

دین اسلام ؛ بوکبی اعتقادات باطله‌دن منزه ومتعالیدر . اسلامیتده نه خلیفه‌نك ، نه مفتی و شیخ الاسلامك ، نه‌ده مذهب مؤسسلری بیوك مجتهدلرك ، خلاصه هیچ برکیمسه‌نك بویله وضع شریعتده ، تحلیل وتحریم خصوصنده ذره قدر صلاحیتی یوقدر . بناءً علیه اسلامیتده خرستیانلقده اولدیغی کبی روحانیت ووضع شریعتده نیابت جاری دکلدر . اسلامیتده اویله خرستیانلقده‌کی کبی تشکیلات دینیه‌ده یوقدر . مفتیلك ، شیخ الاسلاملق دین اسلامك وضع وتأسیس ایتدیکی تشکیلاتدن دکلدر . مصالح جاریه‌ده خلقه احکام شرعیه‌یی بیلدیرمك مقصدیله صوکره‌دن احداث ایدلمش مناصب رسمیه‌دندر . مفتیلك علم واقتدارك بخش ایتدیکی برصلاحیت علمیه‌در . عالم اولمق شرطیله هرکس مفتی اوله‌بیلور . یعنی فتوی ویرمك رسمی مفتیلره مخصوص منحصر دکلدر . رسماً مفتی اولمیان هرهانکی برعالمده فتوی ویره‌بیلور . شیخ الاسلاملق ایسه ، دولت عثمانیه‌ده هم‌ده بالآخره احداث ایدلمشدر . حکومات سابقهٔ اسلامیه‌ده بویله برشیخ الاسلاملق مقامی احداث ایدلمه‌مشدی .

شیخ الاسلامده مفتیدر. باشقه برشی دکلدر. دولتجه رسماً ورتبةً دیکر مفتیلردن بیوك ایسه‌ده، شرعاً اونلردن هیچ فرقی یوقدر. مقام مشیختدن ویریلن (فتوی)، رسمی وغیر رسمی دیکر مفتی وعالملر طرفندن ویریلن فتوالر اوزرینه شرعاً حائز رجحان دکلدر. فتوی کیمك طرفندن ویرلمش اولورسه اولسون، حتی ولوکه برمجتهد اعظم طرفندن ویرلمش بولونسون، اکر نصوص شرعیه ایله ثابت برحکم شرعیی مبین ایسه آنکله عمل واجب اولور. چونکه نص قطعیٔ شرعی وار دیمکدر. یوق اکر برمجتهدك رأی وقیاسندن متولد برحکم فقهیی محتوی ایسه قناعت بخش اولمدقجه آنکله عمل واجب اولماز. مکرکه مستفتی، تدقیق وتأمل خاصهٔ انسانیه‌سندن محروم اولان عوام ناسدن بولونمش اولسون. بوصورتده آنکله عمل ایتمك، اومستفتی اوزرینه واجب اولور. چونکه عوامك دلیلی مفتینك فتواسیدر.

لکن اولدقجه تحصیل کورمش، ادراك واذعان صاحبی برذات، آلدیغی فتوی ایله قناعت حاصل ایتمز ایسه قناعت حاصل ایدنجیه‌قدر ایکنجی واوچنجی برمفتی‌یه مراجعت ایدر. هانکیسنك فتواسی قناعت بخش اولورسه آنکله عامل اولور. بوتدقیق وتأمل آنك حقیدر، دها طوغریسی وظیفهٔ دینیه‌سیدر. [علم اصول فقهدن امام غزالینك «المستصفی»، ابن همامك «التحریر» نامنده‌کی کتابلرینك اجتهاد بحثلرینه باق].

بوراده استطراد قبیلندن اولمق اوزره پك یاکلش اولان برجهتی تصحیح ایتمك ایسترز. صوك کونلرده (خلافت اسلامیه وبیوك ملت مجلسی) عنوانیله نشر اولنان براثرده علماء شریعتك

استنباط ایتدکلری حکملر ایله قواعد فقهیه‌یه توفیقاً یاپیلان نظامات وقوانینه «احکام الٰهیه» تعبیری اطلاق اولونمش ودها ایلری‌یه کیدیله‌رك «بونلره اسلام اصطلاحنجه احکام الٰهیه نامی ویریلیر.» دینمشدر. بوپك فاحش برخطادر. اسلامیتده اصلا اویله براصطلاح اولمدیغی کبی نه علم اصول کتابلرنده، نه‌ده علم فقه کتابلرنده اویله براصطلاح یوقدر وهیچ برعالمك فکرندن‌ده اویله براصطلاح کچمه‌مشدر. فقهانك استنباط ایتدکلری احکام فقهیه‌یه احکام اجتهادیه دینور. هیچ برزمانده احکام الٰهیه دینمز. احکام الٰهیه دیه آنجق نصوص صریحهٔ شرعیه ایله ثابت اولان احکامه دینلیر. احکام الٰهیه‌ده اختلاف اولماز. واوکا کیمسه مخالفت ایتمز. احکام اجتهادیه ایسه فقهانك رأی واجتهادندن متولد اولدیغی جهتله، اختلافله دولودر. هیچ برحکم اجتهادی کوستریله‌مزکه اونده ایکی ویا اوچ مجتهد اختلاف ایتمه‌مش اولسون.

بویله اختلافات کثیره‌یه معروض قالمش اولان احکامه هیچ احکام الٰهیه دینه‌بیلیرمی؟ واللهك احکامنده اختلاف وتباین بولنورمی؟ بوکی احکام اجتهادیه‌یه دینسه دینسه احکام شرعیه دینه‌بیلیر. فقط (شریعت) دینه‌مز. چونکه شریعت جناب شارعك وضع وتبیین بیوردیغی احکام منصوصه‌در. احکام اجتهادیه‌یه احکام شرعیه دینه‌بیلمه‌سی‌ده، شرع شریفدن استخراج اولنان قواعده مستند اولمسندندر. حتی حکمی منصوص اولمیان برمسئلهٔ اجتهادیه‌ده عندالله ونفس الامرده حکم شرعی اولوب اولمدیغنده ائمهٔ اصول فقه اختلاف ایتمشلردر. بعضلری مسئلهٔ اجتهادیه‌ده حکم شرعی یوقدر. اختلاف ایدن مجتهدلرك جمله‌سی‌ده

مصيبدر ديبورلر. بونلره (مصوبه) دينير. بعضلرى ده واردر ، اما مجتهد اونى بولمقله مكلف دكلدر. بعضاً اصابت ، بعضاً ده خطا ايدر وبناءً عليه اختلاف ايدن مجتهدلرك يالكز برى مصيبدر ، ديكرلرى مخطيدر ديبورلر. بونلره ده (مخطئه) اطلاق اولنور .

ايشته احكام اجتهاديه ، احكام الٓهيه جملهسندن اولديغندن دولاييدركه حكومت تنظيم قوانين خصوصنده بين الفقها مختلف فيه اولان مسائل فقهيهده هرهانكى برمجتهدك اجتهادينى عصرك احتياجنه اوفق بولورسه آنى ترجيح واختيار ايدر. بوكا مساغ شرعى واردر . اكراحكام مذكوره ، احكام الٓهيه اولسهيدى بوترجيح واختياره مساغ شرعى اولمامق لازم كليردى. زمانمزده پك زياده كسب نزاكت ايدن بومهم جهتى ، بوصورتله تصحيح ايتدكدن صوكره بزينه بوقاريده ذكر اولونان تعريفلرك ايضاحنه كالهلم:

بوقاريده محقق شهير ابن همامك (مسايره) سندن نقلاً خلافتى، « ملت اسلاميه اوزرنده تصرف عامه استحقاقدر . » ديه تعريف ايتمشدك. بوتعريفدهكى « تصرف عام » دن مقصد ، امور ومصالح عامهده تصرفدركه بوكا لسان فقهده (ولايت عامه) اطلاق اولنور. كرك بوولايت عامهنى وكرك خليفهنك بوولايت عامهيه، بوتصرف عامه نهصورتله كسب استحقاق ايدهجكنى اشاغيده اريجه ايضاح ايدهجكز .

ايشته شوتعريفات وايضاحاتدن كركى كبى اكلاشلمشدركه خليفه، تعبير ديكرله امام ، جمهور اسلامك رئيسيدر . حائز اولديغى « ولايت عامه » ده، اوپله پاپانك ولايتى كبى روحانى دكلدر، عادتا بررئيس جمهورك وياحكمدارك ولايت عامهسى كبى ادارى وسياسيدر.

— ٢ —

خلافتك تقسيمى

خلافت حقيقيه ، خلافت صوريه

خلافت ، ماهيت حقيقيهسى وشكل ظاهريسى اعتباريله ايكى قسمه آيريلير : خلافت كامله ويا حقيقيه ، خلافت صوريه ويا حكميه ... خلافت كامله، قريباً ايضاح ايديلهجك اولان اوصاف وشرائط لازمهيى جامع وملتك بالطوع والرضا انتخاب وبيعتيله حاصل اولان خلافتدر. خلافت صوريه ، شرائط لازمهسنى جامع اولمايان ويا ملتك انتخاب وبيعتنه اقتران ايتميوب تغلب واستيلا صورتيله جبراً احراز اولونان امامتدركه ملك وسلطنتدن، حكمدارلقدن عبارتدر .

اصل حقيقةً وشرعاً « خلافت » ديه برنجى نوع خلافته دينير. « شرح عقائد » ده و « عقائد عضديه » شرحى « جلال دوانى» ده خلافت كاملهٔ حقيقيه دنيلن خلافتده بودر. ايشته (الخلافة بعدى ثلاثون سنةً ثم تصير ملكاً عضوضاً = بندن صوكره خلافت اوتوز سنهدر ، آندن صوكره سلطنت قاهرهيه منقلب اولور .] حديث صحيحنده بيان اولونان « خلافت » دن مقصدده ، بوخلافت حقيقيهدر . بيوك محقق صدرالشريعهنك (تعديل العلوم) نام كتاب كزيننده واعاظم فقهاى حنبليهدن مشهور ابن تيميهنك (منهاج السنه) سنده بوخلافت حقيقيه « خلافت نبوت » اطلاق اولنيور . نتهكيم ذكر اولنان حديث

شريف ، ديكر برروايتده [خلافة النبوة ثلاثون سنة الخ] طرزنده شرفوارد اولمشدر .

خلافت مسئله‌سنده هرشيدن اول نظر دقته النمسى لازمكان بومهم نقطه‌يى براز دها ايضاح اتمك اقتضا ايدييور . شويله‌كه : (شرح مقاصد) ده تصريحاً بيان اونونديغى اوزره اصل (خلافت) ده ايكى نسبت ، ايكى جهت واردر . برى حضرت پيغمبره نسبتى ، ديكرى ملت اسلاميه‌يه نسبتيدر . حضرت پيغمبره نسبتى اعتباريله « خلافت نبوت » دينيركه جناب نبوتمآب افندمزدن خلافت ونيابت ديمكدر . يعنى اجراى حكومت وامامتده حضرت پيغمبره خلف ونائب اولمقدر . بو آنجق رسالتپناه افندمزك سيرتنه سالك واكا خيرالخلف اولمقله اولور .

ملته نسبتى اعتباريله‌ده «خلافت امت » اطلاق اولنوركه ملت اسلاميه‌نك وكالت ونيابتى ديمكدر . بوده انجق ملتك كندى رضا واختيارينه مقرون اولان انتخاب وبيعتله حصوله كلير . ايشته بوايكى جهتى جامع اولان خلافته خلافت كامله وحقيقيه دينير .

بوندن اكلاشيليوركه بركيمسه حقيقةً خليفه اوله‌بيلمك ايچون اولا شرائط خلافتى تماميله جامع اولمق ، ثانياً على الاصول ملتك كندى ارزوسيله انتخاب وبيعت ايدلەرك مقام خلافته جلوس ايتمك ، وصوكره‌ده هردرلو اغراض دنيويه واحتراصات شخصيه‌دن تجردله پدرانه برشفقت وتماماً بى طرفانه برعدالتله وقانون شريعتدن سرمو انحراف ايتمه‌مك صورتيله وظائف خلافتى ايفا ايتمك ، برجمله ايله على العموم حركات واجرا آتنده سيرت پيغمبرى‌يه سالك اولمق لازمه‌دندر . عكسى تقديرده اويله

برذاته ، حضرت پيغمبرك خليفه‌سى دينمز . وحضرت پيغمبرده اونك خليفه‌لكنى قبول ايتمز .

خلافت صوربه‌ده كلنجه ، بوصورةً وظاهراً خلافت شكلنده ايسه‌ده حقيقتده خلافت دكلدر ، بلكه ملك وسلطنتدن ، تحكم وتسلطدن عبارتدر ، پادشاهلقدر . بويا شرائط خلافتى جامع اولمامق وياخود قهر واستيلا ، جبر وتغلب طريقيله استحصال اولونمقله اولور . بتون محققين اهل سنتك متفقاً بيان ايتدكلرى كبى خلفاى امويه وعباسيه‌نك خلافتى بوقبيلدندر . (مسايره) و (تعديل العلوم) كبى الك معتبر كتب كلاميه وفقهيه‌ده تصريح اولونديغى اوزره بونلر حقيقتده خليفه اولميوب ملوك وسلاطيندن عبارتدر . يالكز بردانه‌سى مستثنادركه اوده صلاح وعدالتيله شهرتشعار اولان (عمربن عبدالعزيز) در . مشاراليه ايام خلافتنده تماميله اثر پيغمبرى‌يه اقتفا ايتديكى ايچون بعض علما ، اونى خلفاء راشدينه الحاق ايله‌مشاردر .

رسالتپناه افندمزك آنفاً ذكر وبيان اولونان [بندن صوكره خلافت اوتوز سنه‌در . آندن صوكره ملك عضوض اولور .] حديث شريفلرى ، جداً برمعجزه‌در ، غائبدن خبردر . حقايق وشئون تاريخيه‌ده بونى مؤيددر . فى الحقيقه تاريخ تدقيق وتتبع ايديليرسه كوريلوركه ذكر اولنان خلافت حقيقيه ، خلفاء راشدين حضراتنك ايام خلافتيله يعنى حضرت ابوبكردن اعتباراً دردنجى خليفه اولان حضرت على‌نك وفاتيله وياخود حضرت حسنك التى آيدن عبارت بولنان مدت امامتيله ختام بوليور . آندن صوكره آرتق « الحكم لمن غلب » قاعده‌سى جارى اوليور.

سوز قیلیجه ، قوته انتقال ایدییور ، وبوصورتله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك (ملك عضوض) توصیفیله افاده بیوردقلری حقیقةً ایصیریجی سلطنت قاهره تأسس ایله‌یور .

یوقاریده کچن تعریفلر ، خلافت حقیقیه‌نك تعریفیدر ، ملك وسلطنتدن عبارت اولان خلافت صوریه‌نك ده تعریفی دکلدر . یعنی خلافت صوریه ، اوتعریفلردن خارجدر . چونکه خلافت حقیقیه‌نك شرائطنی جامع دکلدر . شریعت اسلامیه ، بویله سلطنت قاهره‌دن عبارت اولان حکومتی تجویز وقبول ایتمز . بونی اسلامیته نسبت ایتمك ، اویله بر دین عالیی تحقیر وتزییف اولور . آنکچون علامه صدرالشریعه (تعدیل العلوم) نده بوملك و سلطنتدن عبارت اولان خلافت صوریه اصحابی حقنده اویله آغیر سوزلر سویلیورکه بز اونلری بوراده نقل ایتمکه جسارت ایده‌مدك . یالکز قرآن کریم بوبابده جناب حق ایله حضرت ابراهیم علیه السلام آره‌سنده کچن بر مکالمه‌یی حکایه ایدییورکه پك علوی اولدیغندن بوراده نقلی مناسب کورولمشدر . شویله‌که :

جناب رب متعال (جلت عظمته) ، حضرت ابراهیم علیه السلامه [اِنّی جاعِلُكَ لِلنّاسِ اِماماً = بن سنی ناسه امام یاپه‌جغم .] بیوریور . حضرت ابراهیم‌ده [قالَ وَمِنْ ذُرِّیَّتی = یاربی ذریتمدن ده یاپ] دیه نیاز ایدییور . بونك اوزرینه [قالَ لاٰ یَنالُ عَهْدِی الظّالِمینَ] خطاب غرتی وارد اولیور . یعنی جناب حق ، حضرت ابراهیمه جواباً « بنم عهد امامتم ظالملره واصل اولماز . » بیوریور .

پك واضح اوله‌رق کورولیورکه شریعت اسلامیه نظرنده اویله ظلم واعتسافدن عبارت اولان ملك وسلطنت ، اصلا مشروع دکلدر . بونکله برابر ینه اوکا خلافت اطلاق اولونمسی خلافت حکمنده اولمسندندر . یعنی ملوك وسلاطین طرفندن قاضی ووالی کبی مأمورلر تعیین ایدلمسی واونلرك شرع شریفه وقانون عدالته موافق اولان حکملری وامر ونهیلری بالضروره معتبر اولدیغندندر . بزم بوکا خلافت حکمیه دیه‌مزك وجه وسببی ده بودر .

— ٣ —

خلافتك شرائطی

بر كیمسه خلافته اهل ومستحق اوله‌بیلمك ایچون اوصاف وشرائط لازمه‌سنی جامع اولمق شرط مطلقدر. جمهور اهل سنت عندنده لزوم وجودی متفق علیه اولان شرائط مذكوره شونلردر:

اسلام، حریت، عقل، بلوغ، ذكورت، سلامت حواس واعضا، كفایت، علم، شجاعت، عدالت، قریشیلك...

مسلم، حر، عاقل وبالغ، اركك، حواسی واعضاسی سالم اولمیان برذاتك وظائف خلافتی ایفا ایده‌میه‌جكی دركار اولدیغندن بونلرك شرائط خلافت جمله‌سندن اولمسی پك طبیعیدر. «كفایت»دن مقصد، رشد ورویت، نفوذ وشوكتدر. یعنی امور مملكت ومصالح ملتی رؤیت وتمشیتده رأی وتدبیر وحسن سیاست صاحبی اولمق وتنفیذ احكامده خلق اوزرنده نفوذ وقدرته مالك بولونمقدر. شافعیلره وحتی (مواقف) ده تصریحاً بیان ایدلدیكی اوزره جمهور علماء اسلامه كوره خلیفه اوله‌جق ذاتده علی العاده «علم» ك وجودی كافی دكلدر. اصول وفروعده مجتهد درجه‌سنده عالم اولمق شرطدر. فقط حنفیلره كوره بو درجه‌ده عالم ومجتهد اولمق شرط دكلدر. على الاطلاق احكام شریعتی ومصالح خلافتی بیلمك كافیدر.

«عدالت» ه كلنجه: بوراده عدالتدن مقصد، سیرتده

استقامتدركه فسق موجب احوال وافعالدن احتراز ایله حاصل اولور. بناءً علیه ظالم وغدار بر انسان خلافته اهل ومستحق اوله‌میه‌جغی كبی، فسق وفجور ایله متصف اولان برذاتده اهل دكلدر. علماء اسلام، ظلم واعتساف ایله متصف اولان برذاتی مقام خلافته اجلاس ایتمك دیمك، قوردی قویونه چوبان ایتمك دیمكدر دیورلر. یوقاریده امامت حقنده جناب حق ایله ابراهیم علیه السلام آره‌سنده جریان ایدن بر مكالمه‌یی قرآن كریمدن نقل ایتمشدك. اونده كندی ذریتندن‌ده امام یاپیلمسنی دعا ونیاز ایدن حضرت ابراهیمه جواباً جناب حق، [لاینال عهدی الظالمین = بنم عهد امامتم ظالملره واصل اولماز.] بیوریور. ذاتاً خلیفه وامام نصب وتعیینندن مقصد اصلی، ظالمك ظلمنی دفع ایتمكدر. یوقسه ناس اوزرینه ظلمی مسلط ایتمك دكلدر. بونك ایچوندركه كافهٔ علماء اسلامه كوره ظالم واعتسافكار برذاتی خلیفه انتخاب ونصب ایتمك جائز اولماز. وبالآخره ارتكاب ظلم ایدن برخلیفه، بالاتفاق عزله مستحق اولور. حتی باشده امام شافعی اولدیغی حالده متقدمین شافعیه‌یه كوره – ملت طرفندن عزل وخلع ایدلمه‌مش اولسه بیله – كندیلكندن منعزل اولور.

بعضلری ائمهٔ حنفیه عندنده «عدالت»، صحت خلافتك شرطی دكلدر. بناءً علیه فاسقك خلافتی مع الكراهه صحیح اولور وبناءً علیه آندن قاضیلك، وایلك كبی مأموریت تقلد وتفوض ایتمك جائز اولور دیمشلرسه‌ده بودوغرو دكلدر، یاكلشدر. فقهای حنفیه‌نك الـبیوك محققلرندن ابن همامك (مسایره) سنده، صدر الشریعه‌نك (تعدیل العلوم) نام اثر جلیلنده صراحةً بیانلرینه

نظراً ائمهٔ حنفیه عندنده دخی « عدالت » ، صحت خلافتك شرطیدر . فقط ملك وسلطنتك شرطی دكلدر . چونكه ملك وسلطنت ، اختیار وبیعت اوزرینه مؤسس دكلدر . قوت ، قهر وغلبه اوزرینه مبنیدر . بوراده خلافتله سلطنتی بربرینه قاریشدیرمامق لازمدر . حقیقی خلافت باشقه ، سلطنت یعنی پادشاهلق ینه باشقه‌در .

(قُرَیْشیلك) شرطنك تدقیقی :

« قریشیلك » دن مراد ، قریش قبیله‌سی ارکانندن اولمقدر . « قُرَیْش » دیه نصر بن کنانه اولادینه دینیرکه قبائل عرب ایچنده اك ذی نفوذ وصاحب شوکت برقبیله ایدی . حضرت پیغمبر ، هاشمیلر ، امویلر وعباسیلر هپ قریش قبیله‌سندندرلر .

خارجیلر ، معتزله علماسنك اکثریسی ، خلیفه‌نك اولاد قریشدن اولمسی شرطنی قبول ایتمیورلر . « امر خلافت كبی ملت ایشنده نسبك دخلی یوقدر . » دییورلر . وشرط اهل سنته کوره‌در . حنفی اولسون ، شافعی ویا مالکی وحنبلی اولسون علی العموم علماء اهل سنت ، خلیفه وامام اوله‌جق ذاتك اولاد قریشدن اولمسی شرط ایدییورلر . وبوخصوصده [الائمة من قریش = امامل قریشدندر .] حدیث شریفنه استناد ایله‌یورلر . اصول وفروعده فقهای حنفیه‌نك استادلرندن وترکستانك اك بیوك فحول علماسندن ، (٥٣٧) تاریخنده «سمرقند»ده ارتحال ایدن «مفتی الثقلین» عنوان مفخرتیله شهرتشعار امام نجم الدین عمر نسفی حضرتلرینك عصرلردن

بری مدارس اسلامیه‌ده ، حتی بوکون دخی استانبول مدرسه‌لرنده تدریس ایدلمکده اولان (عقائد نسفیه) دنیلن کتابنده امامك قریشدن اولمسی مشروط اولدیغنی وباشقه‌سنك امامتی جائز اولمیه‌جغنی مطلق وقطعی برلسانله بیان ایدییور .

شو حالده وضعیت مشکلله‌شیور . چونکه علماء اهل سنت ، بر طرفدن امت اسلامیه اوزرینه برامام نصبی واجبدر دییورلر ، دیکر طرفدن یوقاریده ذکر اولنان شرائطی جامع وازجمله قریشدن اولمیان ذاتك امامتی جائز اولمیه‌جغنه قائل اولیورلر . بوتقدیرده هیچ امام نصب وتعیین ایدلمیه‌جك اولور ایسه بتون اهل اسلام ارتکاب اثم ایتمش اولاجق ، شرائط لازمه‌سنی جامع وخلق اوزرنده نفوذی جاری اولاد قریشدن برذات بوله‌مدقلرندن طولایی باشقه برذاتی امام نصب ایده‌جك اولورلر ایسه ، جائز اولمیان برشیئی یاپمش اولدقلری ایچون ینه آثم وکناهکار اوله‌جقلر !!...

دیمك اولیورکه بوشرائط وتخصیص قریشیلك شرطی ، عصرلردن بری ملت اسلامیه‌یی کناهه صوقمقدن باشقه برایشه یارامامشدر . بونك ایچوندرکه علامهٔ تفتازانی ، ذکر اولنان (عقائد نسفیه) شرحنده «خلفاء عباسیه‌دن صوکره حال مشکلدر .» دییور . اوحالده بو اشکالی رفع ایتمك ، اهل اسلامی کناهدن قورتارمق ایچون نه یاپملیدر ؟

اك معتبر اهل سنت کتابلرندن اولان مشهور (مواقف) صاحبی ، مخالفلر طرفندن بویولده درمیان اولونان اعتراضه جواباً [اهل اسلام اوزرینه امام نصبنك واجب اولمسی ، شرائط امامتی

جامع برذات بولوندیغی تقدیرده‌در . اما، اوشرائطی جامع برذات بولونمدیغی صورتده نصب امام قضیه‌سی واجب اولماز .] دییور . شارحی علامه « سید شریف جرجانی » ده سکوتیله بوجوابی تقویه ایدییور . [شرح مواقف ، جلد ثالث ، صحیفه ٢٦٤]

فقط بوصورتده مملکت آنارشی ، ملت اختلال ایچنده قالمازمی؟ اوت، حکومت تأسیس ایدلمز، ملت فوضوی برصورتده باشی بوش کندی حالنه ترك ایدیلیرسه ، شبهه‌سز مملکت آنارشی وملت اختلال ایچنده قالیر . لکن صاحب مواقفك مقصدی بودکلدر . شرائطی جامع ، حقیقی خلیفه معناسنه برامام نصبی ممکن اولمدیغی صورتده آرتق اومعناجه امام نصبنك وجوبی ساقط اولور دیمك ایستیور . یوقسه حکومت تأسیسنه‌ده لزوم یوقدر معناسی چیقماز . مقصدی ، « شرائط خلافتی جامع برامام نصبی متعذراولدیغی صورتده ینه حکومت تأسیسی واجب اولور. فقط آرتق اوکا خلافت ورئیسنه‌ده خلیفه معناسنه امام دینمز . وبوندن طولایی ملت اسلامیه آثم اولماز دیمکدر .

نته‌کیم ٧٤٧ تاریخنده « بخارا » ده وفات ایدن محقق شهیر صدرالشریعه ، تورکستانك بویوك عالمی « تعدیل العلوم » نده ذکر اولونان شرائط خلافتی ذکر وتعداد ایتدکدن و خلافتك اوتوز سنه‌ده تمام اولوب آندن صوکره ریاست دنیویهٔ تغلبیه‌دن عبارت اولان ملك وسلطنتك تأسس ایتدیکی بیان ایلدکدن صوکره [وسقط من الشرائط ماتسقطه الضرورة ثم فی زماننا سقط القریشیة ایضاً = ذکر اولنان شرائطدن ضرورتك اسقاط ایتدکاری ساقط اولمشدر ، زمانمزده قریشیلك شرطی‌ده سقوط ایتمشدر .] دییور .

ذاتاً خلافتده قریشیلك شرطنك علت وحکمتی ، قریش قبیله‌سنك اك شرفلی وبالجمله اولاد عرب اوزرنده اك نفوذلی اولمسیدر. بالاخره مرور زمانله قریشك اسکی سطوت وشوکتی بالکلیه زائل اولدیغندن ، حسب الضرورة بوشرطك حکمی قالمامشدر . بونك ایچوندرکه سلطان سلیم اول ، (٩٢٣) تاریخنده مصردن برابرنده کتیردیکی خلفای عباسیه‌نك صوکنجیسی خلیفه (متوکل علی الله) ه ، ایاصوفیه جامعنده خلافتی کندیسنه دور وتفویض ایتدیردیکی زمان ، بوکیفیت حاضر بولنان علما طرفندن تجویز اولونمشدی . لکن اونوتمامليدرکه بوخلافت ، خلافت صوریه وحکمیه‌در . یوقسه خلافت حقیقیه دکلدر .

ینه عین حکمته مبنیدرکه زمانمزده شریف حسین ، مکهٔ مکرمه‌ده کندیسنك قریشدن وحتی هاشمیلردن اولدیغی بالبیان خلیفه‌لکنی ادعا واعلان ایتدیکی حالده، عالم اسلام شویله‌دورسون، جزیرة العربده بیله کیمسه التفات ایتمه‌مشدر. حالبوکه بری طرفده بیوك ملت مجلسی، عبدالمجید حضرتلرینی مقام خلافته اجلاس ایتدیکنی اعلان ایدر ایتمز، درحال عالم اسلامك هر طرفندن ـ هیچ اولمازسه قولاً اولسون ـ صدای اجابت وبیعت یوکلمشدر . ایشته بونك ایچوندرکه بیوك ملت مجلسنك خلافتی خاندان آل عثمانه حصر ایتمسی موافق حکمتدر. علت عین علتدر. تبدل ایدن مظهریتدر، علت وحکمت دکلدر .

ایشته خلافتك شرائطی بونلردر . بناءً علیه بوشرائطی جامع اولمیان برذاتی خلافته انتخاب وتعیین ایتمك جائز اولماز . معهذا بوشرائط ، خلافت حقیقیه‌نك شرائطیدر . ملك وسلطنتدن عبارت

اولان خلافت صوریه وحکمیه یه شامل دکلدر. یعنی خلافت حکمیه‌ده بو شرائطك وجودی آرانماز . چونکه یوقاریده‌ده سویلنمشدك که بو خلافت صوریه ، حقیقةً خلافت اولمیوب ظاهراً وحکماً خلافتدر . جبر وقوته ، قهر وتغلبه مستنددر . دیمك که شرائط خلافت خصوصنده حقیقی خلافتله صوری وحکمی خلافت بیننده بویله برفرق واردر . بو فرق پك مهمدر . بونك آشاغیده بحث ایدیله جك اولان سلطنتك خلافتدن تفریقی جائز اولوب اولمیه جغی مسئله‌سنده پك بیوك دخلی واردر .

— ٤ —

خلافتك صورت اکتسابی

وعقد وکالت نوعندن اولدیغی

بورایه قدر واقع اولان ایضاحات هپ ، (خلافت) لفظندن حاصل مصدر معناسی مراد ایدلمش اولمسنه کوره‌در . یعنی خلیفه اولمقدن متحصل « خلیفه‌لك » صفت وکیفیتنه عائددر . شمدی‌ده بو صفتك صورت اکتسابنی ومعنای مصدریجه یعنی خلیفه اولمق معناسنجه (خلافت) ك ماهیت فقهیه‌سنی ایضاح ایده‌لم :

عجبا برکیمسه ، اوصاف وشرائط خلافتی هرکسدن زیاده نفسنده جمع ایتمش اولمقله کندیلکندن خلیفه اولمش اولورمی ؟ قطعیاً اوله‌ماز . حتی دنیاده شرائط خلافتی جامع تك برذات بولونمش اولسه ، نه اوذات مجرد بو تفرد سببیله خود بخود خلیفه اولمش اولماز . بونده عموم علمای اهل سنت متفقدر . چونکه شریعت اسلامیه ، هیچ برکمسه‌یه شخصاً ورأساً عامه اوزرنده تصرفه صلاحیت ویرمه‌مشدر . ملت اوکیمسه‌یه بو صلاحیتی ویرملیدرکه تصرفه حقی اوله‌بیلسین . بونی هیچ برفردك خودبخود ادعایه حقی یوقدر .

عموم معتبرات فقهیه‌ده وبتخصیص اعاظم فقهای شافعیه‌دن امام ماوردینك (احکام سلطانیه) نامیله معروف اولان کتابنده بیان اولوندیغی وجه ایله فقهای اسلام ، «خلافت» ی ملت اسلامیه ایله خلیفه آره‌سنده برنوع عقد ومقاوله اولمق اوزره قبول

وتلقی ایتمشلردر . یعنی خلافت ، فقه وحقوق اسلامیه‌جه ملت ایله خلیفه آره‌سنده عادتا ایجاب وقبول ایله منعقد برعقددر. هم‌ده عقد وکالت نوعندندر. ناصل‌که برکیمسه، کندیسنه تفویض ایدلمدکجه وظیفهٔ وکالتی خودبخود ایفا ایده‌مزسه ، کیم اولورسه اولسون هیچ برفرد ، ملت طرفندن کندیسنه تفویض امور ایدلمدکجه رأساً وکندیلکندن وظائف خلافتی ایفا ایده‌مز . خلیفه‌نك ایفاسیله مکلف اولدیغی وظائف ، اساساً وحدذاتنده دوغریدن دوغری‌یه ملتك کندی ایشیدر، امور مشترکهٔ ملیه‌دندر. ملت بوایشنی صورت مخصوصه‌ده اهل ومناسب کوره‌جکی برذاته ایجاب وتفویض ایدر ، اوذات‌ده قبول ودرعهده ایلرسه ، ایشته اول وقت اوذات خلیفه اولمش اولور . وبوایجاب وقبول ایله منعقد اولان عقده‌ده (خلافت) دینیر . عقد وکالت‌ده بوندن باشقه برشی دکلدر . چونکه علم فقهده وکالت ، « برکیمسه کندی ایشینی باشقه‌سنه تفویض ایتمك واوایشده آنی کندی یرینه اقامه ایلمکدر. » دیه تعریف اولنور. [مجله‌نك ١٤٤٩نجی ماده‌سنه باق]

ایشته خلافت، بوصورتله برنوع عقد وکالت ماهیتنده اولدیغی ایچوندرکه جمهور اهل سنت، [خلافتك انعقادنده عمده مشورتدر. یعنی بالمشاوره انتخاب وبیعتدر.] دیورلر. «بیعت» لفظی فی‌الاصل بیع وشرا معامله‌سنده صفقه معناسنه‌درکه بایعك، مشترینك الندن طوته‌رق « وارخیرینی کور » کبی برسوزله عقدبیعی ایجاب ایتمه‌سی دیمکدر. بومناسبتله عقد خلافتی ایجاب وخلیفه‌یه صفت ووظیفهٔ خلافتی تفویض معناسنده عرف اولمشدر .

خلافتك شوماهیتنه نظراً انتخاب عام اصولنه مراجعتله هرفردك بالذات ویا بالواسطه انتخاب وبیعتده داخل اولمسی اقتضا ایدرسه‌ده، ممالك اسلامیه‌نك وسعتی حسبیله بواصوله مراجعت متعذر اولمقله برابر تفرقه‌یی وممالك مختلفه‌ده متعدد خلیفه‌لرك انتخاب ایدلمسنی موجب اولمق کبی پك بیوك محذوری مستلزمدر. حالبوکه برزمانده برخلیفه‌دن فضله خلیفه انتخابی شرعاً جائز دکلدر . آنکچون فقها ، یالکز پای تختده بولنان « اهل حل وعقد » ك ، یعنی امور دولتی باغلایوب چوزنلرك انتخاب وبیعتی کافی وعموم افراد ملتك انتخاب وبیعتی مقامنه قائم اوله‌جغنه قائل اولمشلردر . بونلرك عددی معین دکلدر . برقسم فقهای حنفیه‌یه کوره جماعت دینه‌جك مقدارده اولمسی کافیدر. سالف‌الذکر (احکام سلطانیه) ده بیان اولوندیغی اوزره بعضیلری، هیچ اولمازسه مراکز ولایاتده بولنان اهل حل وعقد بیعتده داخل اولملیدر دیمشلرسه‌ده، مختار اولان اولکی قولدر . صحابهٔ کرام حضراتی‌ده اویله یاپمشلردی . بناءً علیه یالکز پای تختده‌کی اهل حل وعقدك انتخاب وبیعتیله عقد خلافت منعقد وتمام اولور. آرتق کرهٔ ارض اوزرنده بولونان کافهٔ مسلمین اوزرینه اونی خلیفه طانیمق وآکا مطاوعت ایتمك واجب اولور .

مع‌هذا خلافت ، خلیفه‌نك استخلافی یعنی کندیسنه برولی عهد تعیین ایتمسی صورتیله‌ده منعقد اولور . نته‌کیم حضرت ابوبکر حضرت عمری ولی‌عهد تعیین وامته عرض وتبیین ایتمش ایدی . بونده ده اکلاشیلیرکه ولی عهد تعیینده کیفیتی اهل حل وعقدك تصویبنه عرض ایتمك مستحسندر. فقط لازممیدر؟ کتب شافعیه‌ده

«لازم دكلدر . چونكه خليفه ، بونى حائز اولديغى وكالته بناءً وملته اضافتله ياپار . » ديديور . بونكله برابر الك معتبر كتب شافعيه‌دن اولان (منهاج) شرحى (مغنى المحتاج) ده تصريحاً بيان اولونديغى اوزره ولى عهد تعيينينك معتبر اولمسى ايچون ولى عهد اوله‌جق ذاتك تماماً شرائط خلافتى جامع اولمه‌سى شرط اولديغى كبى ولى عهد تعيين ايدن خليفه‌نك‌ده اوصاف وشرائط خلافتى جامع بولونمه‌سى شرطدر. بناءً عليه جاهل ويا فاسق بر خليفه‌نك ولو شرائطنى جامع بر ذاتى ولى عهد تعيين ايتمه‌سى صحيح ومعتبر اولماز . [مغنى المحتاج] (جلد رابع صحيفه ١٢٥)

الحاصل ، خليفه اولمه‌نك ايكى طريقى واردر . برى اهل حل وعقدك بيعتى ، ديكرى خليفه‌نك استخلافى ... برنجى طريق اصل وعمده‌در . ايكنجى طريق انك فرعيدر . هر ايكى طريقده‌ده خلافته انتخاب ايديله‌جك ذاتك يوقاريده ذكر اولنان شرائطى جامع اولمسى شرطدر . نامزدلر متعدد اولديغى صورتده سن سبب رجحان اوله‌ماز . ايچلرندن اصلح وارشد اولانى ترجيح وانتخاب اولونمق لازمدر . و هيچ بر زمانده خلافت ارثاً انتقال ايتمز . چونكه وكالت موروث اولماز . ايشته توركيا بيوك ملت مجلسى طرفندن اخيراً خليفه‌نك انتخاب وبيعتله نصب وتعيين ايدلمسى وخاندان آل عثمان ايچندن اعلم واصلح اولانك اختيار وترجيح اولونمسى حقنده اتخاذ وتطبيق اولنان مقررات ، عصرلردن برى موقع تطبيقه وضع ايديله‌مين اساسات شرعيه‌يى ازسرنو احيا اولديغى جهتله سزاوار تبجيل وتبريكدر .

كتب معتبره‌ده (امامت) ك انعقادنده اوچنجى بر طريق اولمق

اوزره صفت امامتك قهر واستيلا صورتيله‌ده استحصال اولونه‌بيله‌جكى كوستريليورسه‌ده ، بو آرتق حقيقى خلافت دكلدر . يوقاريده كراراً بيان ايدلديكى وجهله ملك وسلطنتدر ، تغلبدر . تغلبده ايسه بالضروره سوزقيليجك وحكم غالبكدر . (مسايره) ده مصرح اولديغى اوزره بو صورتله مقام سلطنته جلوس ايدن بر متغلب عليهنه ايكنجى بر متغلب خروج ايله اكا غلبه ايلسه ، برنجى متغلبك نفوذ وقدرتى قالمديغى جهتله او منعزل ، ايكنجى متغلب اونك يرينه امام اولمش اولور . بو كبى متغلبلره ، على العموم ملوك وسلاطينه (امام) دينمه‌سى ، معناى اعمى اعتباريله‌در . چونكه كتب فقهيه‌ده « امام » تعبيرى ، «خليفه» تعبيرندن اعم اوله‌رق استعمال اولونيور . يعنى فقها ، حقيقى خليفه‌يه امام ديدكلرى كبى ، حقيقةً خليفه اولميان بيوك سلطانلره ، پادشاهلره‌ده « امام » اطلاق ايديورلر . نته‌كيم لغت كتابلرنده (خليفه) يى سلطان اعظم ، شهنشاه ديه تفسير وترجمه ايديورلر . يوقاريده‌ده سويلمشدككه بو اطلاقات هپ معناى عرفى‌يه كوره‌در ، معناى شرعى‌يه كوره دكلدر . بوندن غفلت ايدلمه‌مليدر . بو بابده اوفاق بر غفلت ، انسانى پك بيوك خطالره سوق ايدر . ناصلكه بو كون بو مسئله حقنده دوران ايدن ياكلش فكرلرك ، فاحش خطالرك يكانه سببى ، بو حقيقتك بيلنمه‌مسيدر .

ايشته «خلافت» بروجه مشروح عقد وكالت نوعندن اولديغى ايچوندركه خلافتده ايكى جهت واردر . برى خلافت نبوتكه حضرت پيغمبردن نيابت ، ديكرى خلافت امتكه ملت اسلاميه طرفندن نيابتدر . [شرح مقاصد ، جلد ثانى ، صحيفه ٢٠٦].

بوجهتله حقیقی خلیفه، برطرفدن رسول اکرم افندمزك نائب وخلفی، دیکر طرفدن ملتك وكیلیدر. قاعدةً مؤكل، وكیلنی عزل ایتمك حقنی حائز اولدیغندن خلیفه وظیفه‌سنی سؤ استعمال ایتدیکی صورتده ملت طرفندن عزل وخلعی شرعاً جائز وصحیح اولور. خلیفه ملتك وكیلی اولمسه‌یدی بوخلع کیفیتی مشروع اولمازدی.

خلاصه، خلافت برنوع وکالت دیمك اولدیغندن ـ کتب فقهیه‌ده تصریح اولوندیغی وجهله ـ حقنده قاعدهٔ وکالت احکامی جاری اولور. بوجمله‌دن اولمق اوزره برکره خلافت موروث اولماز. ثانیاً خلعی ویا وفاتیله وکلای دولت وعلی العموم اونك نصب ایتدیکی مأمورین حکومت منعزل اولماز. چونکه وکلا ومأمورین حکومت، هرنه‌قدر ظاهراً خلیفه‌نك وكیللری ایسه‌ده، حقیقتده ملتك وكیللریدر. قاعدهٔ فقهیه‌جه آخری توکیله مأذون اولان وكیلك توکیل ایتدیکی وکیل ثانی، حقیقتده مؤکلك وكیلیدر، یوقسه اووکیل اولك وكیلی دکلدر. وبناءً علیه وکیل اول عزل ایدلمك ویا وفات ایتمکله وکیل ثانی منعزل اولماز. [مجله‌نك ١٤٦٦ و ١٥٢٩ نجی ماده‌لرینه باق]

ثالثاً خلیفه‌نك، ملتك ضرر محضنه اوله‌رق وقوع بولان تصرفاتی شرعاً معتبر اولماز. مثلا خلیفه اموال واراضیٔ امیریه‌دن ولو بك دکرسز برقسمنی بلابدل برکیمسه‌یه بخش وتملیك ایده‌مز. چونکه وكیلك مؤکلی ضررینه تصرفاتی معتبر ونافذ اولماز. مکرکه مأذون اوله. حالبوکه خلیفه اوکبی تصرفات مضره‌یه نه صراحةً نه‌ده دلالةً مأذون دکلدر.

سادات فقهای حنفیه‌دن امام شمس الائمهٔ سرخسی حضرتلری

« مبسوط سرخسی » نامیله معروف اولان کتاب مبجلنك « لقیط » بحثنده [امام المسلمین، ملت اسلامیه‌نك حقوقی استیفاده آنلرك نائبیدر. مسلمانلرك حقی ایسه کندیلرینه نفعی اولان شیده‌در. بناءً علیه امام المسلمین، قاتلی بلابدل قصاصدن عفو ایتمك حقنه مالك دکلدر. زیرا مشارالیه، حقوق مسلمینی استیفا ایچون مقام امامته نصب اولونمشدر، یوقسه آنلرك حقوقنی ابطال ایچون دکل.] دیبور. [*]

[*] مشارالیه شمس الائمه، ماوراءالنهر علماسندندر. (سرخس) شهرنده تولد و (٤٨٣) تاریخنده وفات ایتمشدر. کرك علم اصول فقهده وکرك علم فروع فقهده کندندن صوکره کلن فقهای حنفیه‌نك امامیدر. ورتبهٔ اجتهادی احراز ایدن اساتذهٔ حنفیه‌دندر. اقتدار فوق العاده‌سنه وحافظه‌سنده‌کی خارقه‌یه حیران اولمامق قابل دکلدر. مشارالیه، مظالم واقعه‌سندن دولایی خوارزم امیرینه نصایحده بولنورکن، بك شدتلی ادارهٔ کلامده بولندیغندن، حبس ایدلمش ویانده برلغت کتابی بیله بولونمسنه مساعده ایدلمه‌مشدر. یالکز بعض اکابرك شفاعتیله پنجره خارجنده دوره‌جق اولان طلبه‌سنه داخلدن وازبره درس تقریرینه مساعده اولونمشدر. مشارالیهده‌کی قدرت علمیه‌یه وحافظه‌سنده‌کی وسعت وقوته باقکه بومساعده اوزرینه هرکون حبسخانه پنجره‌سی خارجنده‌دوران طلبه‌سنه، هیچ برکتابه مراجعت ایتمکسزین صرف ازبره اوله‌رق هربری دردریوزبیوك صحیفه‌لی اون بش جلددن متشکل (مبسوط) نامنده‌کی کتابی شفاهاً تقریرایدوب یازدیرمشدر. بوکتاب، بك فیاض براثر جلیلدر. مندرجاتی بتون فقهاعندنده سند اتخاذ اولنور. اکر بالذات کندیسی کتاب مذکورك متعدد یرلرنده حبسخانه درونده ذکر اولنان وجهله تقریر ایتمکده اولدیغنی صراحةً سویله‌مه‌مش اولسه، بوکا ایناغق قابل اولماز.

خلافتك غايه‌سی وخليفه‌نك وظيفه ومسؤليتی

خلافت مقصود بالذات دكلدر . بلكه مقصده وصول ايچون بر واسطه‌دن عبارتدر . چونكه خلافت وامامت، بوقاريده تعريفی اثناسنده سويلديكمز وجهله ، حكومت ديمكدر . اوندن باشقه برشی دكلدر . بناءً عليه خلافتدن اصل مقصود اولان غايه ، توزيع عدالت وحقوقی صيانتله ملت اسلاميه‌يه تأمين سعادتدر . ذاتاً شريعت اسلاميه‌نك غايه‌سی ده بودر . قرآن كريمده حكايه اولونديغی اوزره جناب حق، داود عليه السلامه خطاباً [يا داودُ اِنّا جَعَلْناكَ فی الارض خَليفةً فَاحْكُمْ بَيْنَ النّاسِ بالحَقْ = يا داود بز سنی ير يوزنده خليفه ياپدق ، بناءً عليه بين الناس حق وعدل ايله حكم ايت .] بيورمشدر . علم اصول فقهه وعلم معانی‌يه آشنا اولانلر بيليرلركه بو آيت جليله‌ده حقه مقارن حكم ، يعنی عدالت، فاء تعقيبيه وتفريعيه ايله خلافته ترديف اولنيور .

ايشته بو نص مبينك سوق وعباره‌سندن واضحاً آكلاشيليور كه خلافتدن مقصد شارع ، عادل وحقانيتپرور بر حكومت فاضله تأسيسی صورتيله تأمين عدالت وحقوق ناسی صيانتدر . اوحالده خليفه‌نك وظيفه‌سی ده بو مقصد وغايه‌يی استحصاله صرف مقدرتدر . بو وظيفه بری دينی ، ديكری دنيوی اولمق اوزره ايكی‌يه آيريلير . خليفه‌نك دينی وظيفه‌سی ، شعائر دينيه‌يی اقامه، فضائل اسلاميه

وحقائق شرعيه‌يی اعلا ايله اسلاميتك انكشاف وتعاليسنه خدمتدر . دنيوی وظيفه‌سی ده متمدن بر دولت وحكومتك معلوم اولان وظائفنی بيوك بر اهتمام واعتنا ايله ايفا ايتمكدر .

ايشته خلاصةً بيان اولنان بو وظائف امامت ، عصرلردنبری اهمال ايدلمش اولديغندن وقتيله كوزلری قاماشديران مدنيت اسلاميه انقراضه يوز طوتمش ، اسلامك اوفوق البشر دينه‌جك درجه‌ده يوكسك اولان معالياتنه كلياً خلل طاری اولمش، خلق نور عرفاندن بتون بتون محروم اولوب حقايق شرعيه بدل ذهنلر خيالات وخرافات ايله طولمش ، بر درجه‌يه كلمش كه آرتق عالم اسلامك هر طرفنی كثيف بر جهالت ، متعفن بر تعصب استيلا ايتمش وبونك نتيجه‌سی اولمق اوزره ملت اسلاميه فقر وسفالت ايچنده قالمشدر .

∴

خليفه‌نك مسئوليتی

خليفه‌نك مسئوليتنه كلنجه : بوپك بيوكدر . ذاتاً اسلاميتده مسئوليتدن وارسته هيچ بر فرد يوقدر . هر كس درجه درجه افعال وحركاتندن مسئولدر . بركره جناب حقه قارشی اولان وظيفه‌سندن مسئول اولديغی كبی ، هم جنسنه قارشی اولان وظيفه‌سندن ده مسئولدر . جناب رسالتپناه افندمز ، صحتی علمای حديث عندنده متفق عليه اولان اوزونجه بر حديث شريفنده [كُلُّكُمْ راعٍ وَكُلُّكُمْ مسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالامامُ راعٍ وهو مسئولٌ عن رعيته = هر بريكز

چوباندر ، هر بريكز كوتديكندن مسئولدر ، امامده چوباندر ، اوده سوروسندن مسئولدر.] بيوريورلر .

عثمانلى قانون اساسيسنده [ذات حضرت پادشاهى مقدس وغيرمسئولدر.] سوزى ، آوروپا قانون اساسيلرندن مقتبسدر . شرع شريفه كلياً منافيدر . بركره اسلاميتده هيچ بركمسه مقدس دكلدر . مقدس اولان آنجق جناب حقدر . اسلاميتده انسانلره عائد مقدس برشى وارسه اوده حقوقدر . بوده وديعهٔ الٓهيه اولديغى ايچوندر . چونكه هرفردك حقى ، جناب حق طرفندن اوكا توديع ايدلمش برامانت الٓهيه‌در . آنك ايچوندركه هركسك ديكرينك حقنه وحتى صاحب حقك دخى كندى حقنه حرمت ايتمه‌سى وجيبهٔ قطعيه‌در . ينه بونك ايچوندركه حقوق ناسى كندى آمال خسيسه‌سنه بازيچه اتخاذ ايدن امام ظالمك يوم قيامتده اك شديد عذاب الٓهى‌يه دوچار اوله‌جغى [اَشَدُّالنّاسِ عذاباً يَوْمَ‌الْقِيامَةِ اِمامٌ جائرٌ] حديث منيفيله اعلان اولونمشدر .

معنوى واُخروى مسئوليت حقنده بويله اولديغى كبى ، مادى ودنيوى مسئوليت خصوصنده‌ده بويله‌در . يعنى خليفه‌ده ، افراد كبى افعال وحركاتندن هم حقوقاً وهم جزاءً مسئولدر . آوروپانك اسكى حكمدارلرى ، برطاقم حقوق مقدسه‌يه مالك عد اولنورمش . اسلاميت ، بويله خرافاتى طانيماز . اسلاميتده خليفه‌نك افرادن حقوقاً هيچ برفرقى يوقدر . خليفه‌نك درجهٔ مسئوليتنى كوسترمك ايچون شو حقيقت تاريخيه‌نك نقلى مناسب كورولمشدر :

مشهور امام غزالينك علم اصول فقهه دائر اولان (مستصفى)

نام كتابنده وديكر اصول كتابلرنده ذكر اولونديغى اوزره خليفهٔ ثانى جناب عمر فاروق ، بركون برحامله قادينى برتهمتدن دولايى براى استجواب حضور خلافتپناهيلرينه جلب ايچون مباشر كوندرر . قادين مباشرى كوروب كيفيته مطلع اولونجه پك زياده قورقار وقورقوسندن اسقاط جنين ايلر. بونك اوزرينه حضرت عمر ، حادثه‌نك كنديسنه عائد حكمى حقنده ، اوصره‌ده نزدنده حاضر بولنان حضرت عثمان ايله عبدالرحمان بن عوفك رأيلرينى استفسار ايدر . اونلرده «ولايت عامه‌كز حسبيله حق تأديبى حائزسكز ، بناءً عليه سزه هيچ برشى لازم كلمز . » جوابنده بولنورلر .

بوجوابه قناعت ايتمين جناب فاروق ، بالآخره حادثه‌يى ومشاراليهمانك فكرلرينى حضرت امام على‌يه سويلرو بوخصوصده‌كى رأينى طلب ايدر. حضرت على‌ده ، « اكر اونلر ، عن اجتهاد بورأيده بولونمشلر ايسه خطا ايتمشلر . يوق اكر بلا اجتهاد سويلمشلر ايسه سزى آلداتمشلر . اوزريكزه اثم ترتب ايده‌جكنه بنده قائل دكلم ، فقط جنينك ديتنى ويرمه‌كز لازم كلير . » جوابنى ويرر . حضرت عمرده بوفكرى قبول ايدر .

اطرافه نصب وتعيين ايتديكى واليلرك ظلم واعتسافلرى سببيله حضرت عثمان كبى مبارك ومحترم برخليفه‌نك اوغراديغى عاقبت فجيعه ، تاريخ اسلامه براز وقوفى اولانلرجه معلومدر . مشاراليهى قتل وشهيد ايدنلرك جمله‌سى‌ده عوام طبقه‌سندن واوباش طاقمندن اولدقلرى ظن ايدلمسين . ايچلرنده حضرت ابوبكرك مخدومى كبى پك زياده زهد تقوى ايله مشتهر خواص رجال دخى وار ايدى .

— ٦ —

ولايت عامه ، حاكميت مليه

خليفه‌نك حائز اولديغى قوته ، خلق اوزرنده تصرف عام صلاحيتنه لسان فقهده (ولايت عامه) دينير . خليفه بوقوتى دوغريدن دوغرى يه ملتدن اخذ واقتباس ايدر. بوقوت، بوحاكميت ملتك كندى حقيدر . ملت ، بونى بيعتله خليفه يه تفويض ايدر. نا-ل كه على العاده موكل ده ، كندى ايشلرنده تصرف حقنى عقد وكالتله وكيلنه تفويض ايلر . آندن صوكره شرع شريفده بوحق تأكيد وتأييد ايدر . خليفه ايله وكيل آره‌سنده بوبابده حقوقجه هيچ برفرق يوقدر. ايشته بوقاريده «خلافت» مفهومنى ايضاح صددنده « خلافت ، ملت اسلاميه اوزرنده تصرف عامه استحقاقدر. » ديه امام ابن همامك [مسايره] سندن نقل ايتديكمز تعريفده‌كى تصرف عامه استحقاق ، بوصورتله حاصل اولور .

علم فقهده « ولايت » ، [ايستر موافقت ايتسين ، ايستر ايتمه‌سين غير اوزرينه سوز كچيرمكدر .] ديه تعريف اولنوركه باشقه‌سى اوزرينه جبراً انفاذ تصرف ايلمك ديمكدر . [الولاية تنفيذالقول على الغير شاء او ابى] شريعت اسلاميه‌ده بابادن ماعدا هيچ بركيمسه ، هيچ برفرد اوزرنده بويله جبراً سوز كچيرمك ، انفاذ تصرف ايلمك حقنه بذاته مالك دكلدر. هرفرد،

افعال وحركاتنده حريت كامله‌يه، اموال واملاكنده كيف مايشا تصرف حقنه مالكدر .

اسلاميتده هرفردك اوچ نوع حق اساسيسى واردر . برى نفس وعرضك مصونيتيدر. بوكاحق عصمت اطلاق اولنور . ديكرى حق حريت ، اوچنجيسى ده حق ملكيتدر . بوحقوق اساسيه ، حق حياتك ضروريا تندندر . هيچ بركيمسه بوحقوقى افراددن نزع ايده‌مز. هرفردك بوحقوقه رعايت ايتمه‌سى واجبدر. حتى صاحب حقوق اولان هرفردك بوحقوقى حسن استعمال ايتمه‌سى ، وظيفهٔ متحتمه‌سيدر .

بابانك اولاد صغارى حقنده‌كى ولايتنه كلنجه ، بومحضا بابالق حسبيله فطرةً آنده موجود اولان شفقت كامله‌دن ناشيدر . وچوجغك نفعى ايچوندر. آنكچون بابا دخى چوجغك ضررينه تصرفده بولونمق حقنى حائز دكلدر. بونكله برابر آنك بوولايتى چوجق سن بلوغه واصل اولونجه‌يه قدر جاريدر، آندن صوكره ساقط اولور وآرتق بابانكده حق ولايتى قالماز . بناءً عليه عاقل وبالغ اولان افراد حقنده نه باشقه‌سنك ، نه ده بابانك ولايتى ، حق تصرفى يوقدر . مكركه عقد وكالت كبى برسبب شرعى ايله كنديسنه تفويض ولايت ايدلمش اولسون. اولوقت بوسبب شرعى يه بناءً تصرف ايده‌بيلير . بونده ده كنديسنه تفويض ولايت ايدن ذاتك اولبابده‌كى قيود وشروطنه رعايت ايتمك شرطدر . عكسى تقديرده تصرف واقع معتبر اولمايوب فضولى اولور .

بابانك اولاد صغارى حقنده‌كى ولايتى ، بابالق وصف ذاتيسندن نشأت ايتديكى جهتله ، اونك ولايتنه « ولايت ذاتيه » دينير . وصى ، وكيل ومتولى كبى ذاتلرك ولايتى ايسه ، اوبله بروصف

ذاتيدن متولد اولمايوب صورت مخصوصەدە بر عقد شرعى ايلە كنديلرينە تفويض ايدلمش اولديغندن ، آنلرك ولايتلرينەدە « ولايت غير ذاتيە » و « ولايت تفويض » اطلاق اولونور . (حكم) ك ولايتىدە بو قبيلدندر ، ولايت تفويض نوعندندر . اصل صاحب ولايت اولان متخاصمين طرفندن كنديسنە تفويض اولونمشدر . اگر بالرضا متخاصمين طرفندن تفويض ايدلمەمش ايسە ، آنك بو بابدەكى حكمنك هيچ بر قيمتى يوقدر ، فضوليدر ، شرعاً معتبر ونافذ اولماز .

ايشتە خليفەنك ولايتىدە بويلەدر ، ولايت تفويضدر ، امت اسلاميە نامنە وآكا اضافتلە اهل حل وعقد طرفندن عقد خلافت وبيعتلە كنديسنە تفويض اولونمشدر . واُمور ومصالح عامەنك كافەسنە وافراد ملتك جملەسنە عام وشامل اولديغى ايچون خليفەنك ولايتنە « ولايت عامە » اطلاق اولونور . بابا ، وصى و وكيل كبى اشخاصك ولايتلرينە ايسە « ولايت خاصە » دينير . چونكە اونلرك ولايتلرى خصوصيدر ، معين افرادە ومحدود ايشلرە خاصدر . قاضى ، والى كبى مأمورينك ولايتلرينە كلنجە ، بونلرك ولايتلرى ، مطلق صورتدە عام دگلدر . بر جهتدن عام ، ديگر جهتدن خاصدر . دائرۂ مأموريتلرى داخلندە بولونان افرادە شامل اولديغندن عام ايسەدە ، دائرۂ مذكورە خارجندە قالانلرە غير شامل وبعض خصوصاتە منحصر اولديغى جهتلەدە خاصدر . وبونلردە ولايتلرينى ظاهراً خليفەدن وفقط حقيقتدە آنك واسطەسيلە ينە ملتدن اخذ وتفوض ايلەمشلردر .

خليفەنك « ولايت عامە » سى ، ولايت تفويض نوعندن اولديغى ايچوندركە خلع ويا فراغت وقوعندە ملت اوزرندە حق ولايتى ساقط

اولور . آرتق بو خصوصدە سائر افراد امتدن هيچ فرقى قالماز . ذاتاً خليفە اولمازدن اولدە اويلە بر ولايتى حائز دگلدى ولايت مذكورەيى عقد خلافتلە احراز ايتمشدى . طبيعى خلع ويا فراغت واستعفا وقوعندە آرتق حال سابقنە عودت ايدر .

ايشتە شو حقايق فقهيەدن شو نتيجە چيقيوركە خليفەنك حائز اولديغى ولايت عامە ، حاكميت ، فردى ولايت وحاكميتلرك محصلەسيدر . دوغرودن دوغرويە ملتدن مأخوذدر . وحد ذاتندە ملتك حقى وآنك اوز ماليدر . على الانفراد هيچ بر فردە عائد اولمايوب بلكە هيئت اجتماعيۂ اسلاميەنك حقيدر . بونى تمسەمەيە هيچ بر فردك وحتى هيچ بر جماعتك حقى يوقدر . هر فردك بوندە بر حصەسى واردر . اوگلدر ، على العموم افراد بيننده مشتركدر ، هيچ بر فردە ويا جماعتە مخصوص ومنحصر دگلدر . ايشتە (حاكميت مليە) مفهومنك حقيقتىدە بوندن عبارتدر ، يعنى ملتك (ولايت عامە) سى ديمكدر ، باشقە برشى دگلدر .

ملوك وسلاطينك حائز اولدقلرى قوت وولايتە گلنجە : بو ، آرتق فقهك بيان ايتديكى مشروع ولايت عامە دگلدر . او سلطنتدر ، شرعاً مذموم ومردود اولان قهر وتغلب ، جبر وتسلطدر . اونك قاعدەسى ، فلانى يوقدر . اونك يالكز بر قاعدەسى واردركە اودە قيليچدر . ذاتاً (سلطان) كلمەسى ، فى الاصل قهر وسلطنت معناسنەدر ، تسلط ديمكدر . پادشاهە « سلطان » دينمەسىدە بوندندر ، يعنى عباداللهك باشنە مسلط اولديغندن ، بلا كسيلديكندندر . پادشاهە ، سلطانە اطاعتك لزومى ، تصرفنك نافذ اولمەسى ، ضرورتدن ناشيدر ، قوتە

سرفرودر . یوقسه بونده اصل اولان ، آنی خلع ایله شرائطی جامع برذاتی مقام خلافته اجلاسدر . بناءً علیه اکر عدالت وحقانیتله اجرای حکومت ایدر ، حقوق مسلمینی واموال بیت‌المالی صیانت ایلرسه ، معصیتی مستلزم اولمایان احوالده آکا اطاعت اولونور . عکسی تقدیرده نظر اولونور : اکر سهولتله خلعی قابل اولورسه هیچ دوشونلمیوب همان خلع ایدیلیر . یوق اکر آنك خلعی فتنهٔ قتالی موجب ، تفرقه‌یی مستلزم ونتیجه‌ده ملت دها بیوك ضرره دوچار اوله‌جق ایسه ، ابن همامك [مسایره] ده دیدیکی کبی (یبنی قصراً ویهدم مصرا = برسرای یاپه‌یم دیرکن برشهر ییقیور .) ضرب مثلنه ماصدق اولمامق ، قاش یاپه‌یم دیرکن کوز چیقارمامق ایچون بالضرورة اختیار صبر وسکوت اولونور . [ذکر اولونان مسایره‌نك امامت بحثنه باق]

ایشته یوقاریدن ، تا بدایت کلامدن بری واقع اولان شو تدقیقاتدن « خلافت » ك ماهیت شرعیه‌سی و « سلطنت » ك نه‌دیمك اولدیغی ، حقیله آکلاشلمشدر ظن ایده‌رم . شمدی‌ده سلطنتك خلافتدن تفریقی جائز اولوب اولمایه‌جغنی تدقیق ایده‌لم‌که بوکون هرکسك مشغول اولدیغی برمسئله‌در . ذاتاً « خلافت » حقنده بوقدر اوزون ایضاحات ویرمه‌مزك سببی‌ده ، بومسئله‌نك موقع شرعیسنی آکلامقدر .

قسم ثانی

حقوق خلافتك تقییدی
یاخود
سلطنتك خلافتدن تفریقی

بومسئله‌یی تدقیقه کیرشمزدن اول ، توطئه قبیلندن اولمق اوزره دها اساسلی برمسئله‌یی ، سرلوحه اتخاذ اولونان مسئله‌نك اس‌الاساسنی ، حقایق شرعیه‌یه آزچوق وقوفی اولان اصحاب عرفانك نظر تأملنه وضع ایتمك ایسته‌رز . چونکه « خلافت » مسئله‌سنك اصل حلی مطلوب اولان عقده‌سی بودر . بوعقده برکره حل ایدیلیرسه ، آکا مبتنی اولان دیکر مسائل خلافتك جمله‌سی‌ده اونکله برابر حل ایدلمش ، بوبابده تردد ایچنده‌قالمش اولان ذهنلرده تماماً تنور ایتمش اولور . شویله‌که :

قاعدهٔ فقهیه‌جه کرك فردلر وکرك جماعتلر ، کندی ایشلرینی دیلرلرسه بالذات کندیلری رؤیت ایدرلر ، آرزو ایدرلرسه‌برینی ویا برقاچ کشی‌یی بالتوکیل آکا تفویض‌امور ایدرلر . بو اونلرك حقیدر . عجبا عین قاعده ، اك بیوك جماعت دیمك اولان ملت ، یعنی هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه حقنده دخی جاری دکلمیدر ؟ یعنی ملت‌ده کندی ایشلرینی بالذات کورمك ویا باشقه‌سنه کوردرمك خصوصنده فردلر وجماعتلر کبی مختار دکلمی‌در ؟

برکره ملتك کندی امور عامه‌سنی بالذات رؤیت ایتمه‌سنه مادةً امکان یوقدر . چونکه عالم اسلامده نه‌قدر افراد ملت

وارسه كافه‌سنی بر آرایه طوپلایوب هر ایشده رأیلرینی آله‌رق قرار اتخاذ ایتمك ، ممكن دكلدر . شوحالده ملت ، باشقه‌سنه تفویض امور ایتمك مجبوریتنده‌در. بومسلمدر، غیر قابل انكاردر. فقط بهمه حال (خلیفه) ویا (امام) نامیله تك بر ذاته تفویض اموره شرعاً مجبورمیدر ، اصولی دائره‌سنده منتخب ومنتظم بر هیئت ممثله‌یه تفویض ایده‌مزمی ؟

بیوك مجتهدلرك ، مذهب امامل‌رینك بوسؤاله ناصل ونه‌یولده جواب ویردكلرینی ونه‌دوشوندكلرینی بیلمه‌یورز . بوبابده آنلردن كافی درجه‌ده صریح وصحیح نقللر یوقدر . صوكره كلن فقهاده بو « خلافت » مسئله‌سنه بزم قدر اهمیت ویرمدكلرندن اونكله بك اوقدر مشغول اولمامشلر . تفصیلاتنی علم كلام علماسنه ترك ایتمشلر . اونلرده ، یالكز قارشیلرنده مخالف موقعنده بولونان خارجیلرله شیعیلره جواب ویرمك وآنلرك دلائل ومطالعاتنی جرح ورد ایتمكله مشغول اولمشلر. آنكچون خلافت وحكومت بحثنده نه كتب فقهیه‌ده ، نه‌ده مؤلفات كلامیه‌ده بزم آرادیغمز مسئله‌لری بولمق ، قابل اولامیور .

الحاصل ، علم كلام كتابلرنده محرر اولدیغی اوزره جمهور اهل سنت ، امت اسلامیه اوزرینه سوزی مطاع وامرونهیی واجب‌الاتباع « برامام » نصب وتعیینی واجب اولدیغنه قائل اولمشلردر . لكن بو وجوبی اثبات ایچون ایراد اولونان دلائل نافذ برنظرله تدقیق ایدیلیرسه كورولوركه واجب ولازم اولان ، تأسیس حكومتدر . جائز اولمایانده حكومتسزلكدر ، افراد ملتی باشی بوش فوضی برحالده، شورش واختلال ایچنده براقمقدر . چونكه كندیلری‌ده صراحةً اعتراف ایدییورلركه نصب امام

قضیه‌سندن مقصد اصلی ،سد ثغور ، تجهیز جیوش، اقامهٔ حدود، قطع نزاع وفصل خصومت، شعائر دینیه‌یی اقامه كبی بین‌المسلمین مشترك اولان امور عامه‌یی رؤیتدر .

بومقصد ایسه ، عادل ومدبر ، حسن نیت صاحبی بر «امام» نصب وتعیینیله حاصل اوله‌جغی كبی ، ضبط وربطی ، نظام وانتظامی كافل هرهانكی برشكل حكومت تأسیسی صورتیله‌ده حاصل اولور . یتركه حقوق ناسك ضیاعنه، امور ومصالح ملتك مختل اولمه‌سنه میدان ویرلمه‌مش اولسون . شوحالده نه شكلده اولورسه اولسون ، اویله منتظم وعادل برحكومت تشكیلی ممكن وحتی واقع‌اولدیغی حالده، ینه ولایت مطلقه‌یی حائز برامام نصبی واجب اولورمی؟ خصوصیله صدر اول‌اسلامده موجود اولدیغی كبی شرائطی جامع حقیقی بر خلافت وجوده كتیرمك قابل اولمازسه .. بوسؤالی بوشكلده‌ده وضع ایده‌بیلیرز : خلافت كامله حقنده جاری اولان بووجوب ، خلافت صوریه حقنده‌ده جاریمیدر ؟ دها آچیق برافاده ایله شرائطی جامع ، عادل‌وكامل برامام نصبنك وجوبی‌افاده ایدن اودلائل ، اك خفیف بروصف ایله اموال بیت‌المالی اسراف ایدن ، احتراصاتنه مغلوب ، جاهل برسلطانك نصبی وجوبنی‌ده افاده ایدرمی ؟..

اوت ، اكر زمانمزده اولدیغی كبی باشقه برشكلده حكومت تشكیلی ، مجلس مشورتله ادارهٔ مملكت كیفیتی قابل اولماسه‌یدی، اولوقت نه‌اولورسه اولسون ، هرحالده باشمزده برپادشاهك وجودی لازمدر دیر ایدك . چونكه عكس تقدیرده مملكت آنارشی ایچنده قالیر ، ملت دها بیوك ضرره كیرر. ایكی‌فساد تعارض ایتدكده اخفی ارتكاب ایله اعظمنك دفعی چاره‌سنه

باتفق ، اهون شرين قبيلندن اولمق اوزره ضرر اشدى ضرر اخف ايله ازاله ايلهمك ، قواعد فقهيه مقتضياتندندر . عقل وبصيرتده بونى آمردر . آنكچون بزده ملتى دها بيوك ضرردن قورتارمق ايچون بوپادشاهلك استبداد واسرافنه قاتلانيورز دير ايدك .

نته‌كيم « شرح مواقف » و « شرح مقاصد » كبى كتب كلاميه‌ده اويله دينيور . حالبوكه بودوغرو دكلدر . علماء اسلام ، بوكونكى اشكال حكومتى بيلمزلردى ، چونكه زمانلرنده موجود دكلدى ، كورمه‌مشلردى . بوجهتله اويولده بيان مطالعه ايتمكده معذوردرلر . فقط بز معذور اولامايز . زيرا بز زمانمزده حكمدارسز ، پادشاهسز اويله شكل حكومتلر كورويورزكه مملكتى دها كوزل اداره ايديورلر ، حقوق ناسى دها عادلانه صيانت ايله‌يورلر . اوت ، اووقتكى افرادك تربيهٔ سياسيه وسويهٔ اجتماعيه‌لرى ، بودرلو حكومت تشكيلنه مساعد اولمايه‌بيلير . بونى بزده تسليم ايده‌رز . لكن بوباشقه برمسئله‌در . بحث اونده دكل . بحثمز ، هرهانكى برشكلده اولورسه اولسون ، منتظم وعادل برحكومت تشكيلى ممكن وحتى واقع اولديغى حالده دخى ، ينه حاكميت مطلقه‌يى حائز برامام نصبى واجب اولورمى ، اولمازمى ؟ مسئله‌سنده‌در .

دقت ايديليور يا ، « منتظم وعادل بر حكومت » ديورز . انتظام وعدالتى شرط ايديورز . يوقاريكى سؤاللره بركره دها ارجاع نظر اولونسون . ايشته بومسئله‌يى آز چوق حقايق شرعيه‌يه واقف اولان اصحاب عرفانك پيش تأملنه وضع ايديورز. هردرلو حسياتدن تجريد نفس ايله بوكا جواب ويرسينلر . بزه

كلنجه ، بز بوراده يالكز بوسؤالى وضع ايله اكتفا ايده‌جكز. چونكه شمدى موضوع بحث ايده‌جكمز باشقه برمسئله‌نك تدقيقى صره‌سنده بونكده جوابى ويرلمش اوله‌جقدر . او مسئله‌ده ، يوقاريده سرلوحه اتخاذ ايتديكمز مسئله‌در كه شودر :

مسئله — حقوق ووظائف خلافتك تقييدى جائزميدر ؟ جائز ايسه نه‌درجه‌يه قدر جائزدر ؟ تعبير ديكرله سلطنتك خلافتدن تفريقى جائز اولورمى ؟

موجود ومتداول كتب فقهيه وكلاميه‌ده بومسئله حقنده‌ده برصراحت يوقدر . آنكچون بومسئله‌نك جوابى ، قواعد عموميه‌دن استخراج ايتمك مجبوريتى حاصل اولويور . يوقاريده بحث مخصوصنده خلافتى ، خلافت كامله وحقيقيه ، خلافت صوريه وياحكميه ناملريله ايكى‌يه آييرمشدق . ايشته اوتقسيمك بومسئله‌نك حلنده پك بيوك اهميتى واردر . چونكه بوسؤالك جوابى ، خلافتك نوعنه كوره دكيشير .

حقيقى خلافتده حقوق خلافتى تقييد ايتمك نه خاطره كلير ، نه‌ده بوكا لزوم كورولور . زيرا خلافت حقيقيه ، خلافت نبوتدر . صاف ونزيه ونزاهتى نسبتنده عادل وشفيق برشكل حكومتدر . دنياده بوندن دها ايى ، انسانلره بوندن دها خيرلى برحكومت تصور اولوناماز .

خلافت كامله‌ده خليفه ، رسول اكرم افندمزك اثرينه اقتفا ايله پيغمبرانه برحيات اداره ، پدرانه برسياست تعقيب ايده‌جك . النده حضرت قرآن مشعل هدايت ورهبر حركتى اوله‌جق ، قلبنده الله قورقوسى آنى هرحال وكارنده عدالتدن آييرمايه‌جق منصب ومأموريتلرى برر وديعهٔ الٓهيه عد ايده‌رك اهلنى بولوب

آكانوديع وتفويض ايده‌جك ، حقوق مسلمينك ضياعنه واموال بيت‌المالك ذره‌قدر اسرافنه ميدان ويرميه‌جك ، اسلاميتك انكشاف وتعاليسى ، اهل اسلامك سعادت وترقيسى نه‌يه‌متوقف ايسه آنى استحصاله بذل‌مقدرت ايليه‌جك ..

ارتحال نبوى اوزرينه حضرت ابوبكر صديق ، مقام‌خلافته انتخاب اولونديغى زمان منبره چيقوب جناب حقه حمد وثنا ايتدكدن صوكره شو خطبه‌يى ايراد ايتمش ايدى : [اى ناس ، بن سزك اوزريكزه ولى‌الامر اولدم . حالبوكه سزك اك خيرليكز دكلم . اكر اييلك ايدرسه‌م بكا ظهير اوليكز . واكر فنا حركتده بولونورسه‌م بنى‌دوغرو يوله سوق ايديكز. دوغرولق امانتدر ، يالانجيلق خيانتدر . سزك ضعيفكز عندمده قوى دكدركه حقنى ظالمدن آليويرم . قويكزده عندمده ضعيفدركه آندن مغدورك حقنى استحصال ايده‌رم . هيچ بريكز جهادى ترك ايتمه‌سين ، جهادى ترك ايدن قوم ذليل اولور . بن اللهه ورسولنه اطاعت ايتدكجه سزده بكا اطاعت ايديكز . شايد بن اللهه ورسولنه اطاعت ايتمزسه‌م ، سزده بكا اطاعت ايتميك . قالقكز نمازه ، رَحِمَكُمُ‌الله .]

حضرت ابوبكرك ارتحالنده هيچ بر نقد موجودى ظهور ايتمه‌مشدى . بيت‌المالدن تقدير اولونان نفقه ايله اورته حالده بولونان بر مهاجر قريشى كبى كچينيردى. اموال اميريه‌دن نزدنده بركوله ايله بردوه وبرده برقفتان واردى. حال‌احتضارده كريمه‌سى ام‌المؤمنين حضرت عايشه‌يى چاغيره‌رق « بز ، خليفه اولاليدنبرى ملتك درهم ودينارينى ييمدك . قابا وباياغى طعاملرينى ييدك وقابا البسه‌سنى كيدك . بوكوله ايله بودوه وقفتان بنم مالم دكل ، بيت‌المال مسلمينكدر . بن مصالح مسلمين ايله مشغول اولوركن آنلرى قوللانيردم . سزه موروث اولماز . وفاتمده اوچنى‌ده عمره كوندر . » ديمشدر .

حضرت عايشه برموجب وصيت اونلرى حضرت عمره كوندرنجه جناب فاروق ، « يا ابا بكر ، كندكدن صوكره كلنلرى زحمته صوقدك ، مشكل برموقعه قويدك . » ديه‌رك آغلار و « آلك بونلرى بيت‌الماله تسليم ايدكدير . بونك اوزرينه حاضر بالمجلس اولان عبدالرحمن بن عوف ، « سبحان‌الله ، بركوله وبردوه ايله بش درهملك كهنه برقفتانك نه‌دكرى اولابيلير ؟! امر ايتسه‌كزده اونلرى حضرت عايشه‌يه اعاده ايتسه‌لر » ده‌نجه ، حضرت عمر « او ، عمرك زماننده اولاماز . » جوابنى‌ويرمشدر.

حضرت عمرده ، ايام خلافتنده حضرت ابو بكر كبى بيت‌المالدن تقدير اولونان يومى نفقه ايله كچينيردى . واقوات يوميه‌سنى پك طار طوتمش اولديغندن عائله‌سى مضايقه چكردى . ديكر اصحاب استحقاقه ايسه كندى استحقاقندن فضله ويرردى . بركون خطبه اوقومق ايچون منبره چيقديغنده ، اوزرنده‌كى لباسك اون ايكى يرنده يامه كورلمشدى . كيجه‌لرى مدينهٔ منوره سوقاقلرنده تاصباح بكجى كبى طولاشير ، شهرك آسايشنى‌بالذات محافظه‌يه‌چاليشيردى. حتى قاپالى اولوب‌اولمادقلرينى آكلامق ايچون قاپيلرى يوقلاردى . و « بوكون فرات نهرنده براولاق بوغوله‌جق اولورسه ، قورقارم‌كه يارين جناب حق بنى آندن مسئول طوتار . » ديه‌رك آغلاردى . مسئوليت حسى والله قورقوسى ، قلبنده اوقدر يرايتمشدى‌كه آره‌صره « ياربى ،

ممالك اسلاميه پك زياده كسب وسعت ايتدى. هرطرفده عدالت الـٰهيه‌كى نشر وتوزيع ايتمك متعذر اولدى. آرتق بوبار مسئوليته تحمل ايده‌ميه‌جكم، روحمى قبض ايت. » ديه دعا ايدردى . ارتحالنده مديوناً وفات ايتديكى جهتله اموالى صاتيلوب دوينى تسويه اولنمشدى .

حضرت امام على‌ده، كيجه‌لرى برى بيت المالك، ديكرى كنديسنك مالى اولان ايكى موم بولوندورورمش . مصالح ملتله مشغول اولورايكن بيت‌المالك‌مومنى قوللانيرمش، فقطاوصره‌ده كندى شخصى ايشيله‌اشتغال‌ايده‌جك‌ويانزدينه برى كلوب خصوصى مكالمه‌يه‌باشلايه‌جق‌اولورسه، درحال اومومى سوندورور، كندى پاره‌سيله آلنان مومى ياقارمش . حضرت عثمان ايسه، ثروت ذاتيه‌يه مالك اولديغى ايچون‌مصارف خلافت ناميله بيت‌المالدن‌هيچ برشى آلمازدى .

ايشته خلافت كامله بويله اولور. خليفه ديه‌ده ويله‌ذاتلره‌دنير. ملتك باشنده بويله بر خليفه بولوندقدن صوكره، آرتق حقوق خلافتى تقييده و باشقه برشكل حكومت آرامغه لزوم قاليرمى ؟ حال بويله ايكن ينه بودرت خلفاءراشدين‌تاريخنده خلافتك‌قسما تقييد ايدلديكنه تصادف ايديورز . شويله‌كه :

بوقاريده « مقدمه »ده بيان اولونديغى وجهله حضرت عمرك ارتحالندن صوكره، آنك وصيتى‌موجبنجه برخليفه انتخاب‌ايتمك اوزره اجتماع ايدن مجلس شورى، بوامر انتخابده « عبدالرحمن بن عوف »ى حكم اتخاذ اتمشدى. مشاراليه خيلى دوشوندكدن وبرچوق ذوات ايله استشاره ايتدكدن صوكره، حضرت‌على‌يى ترجيح و آكا بيعت ايتمك ايستدى . فقط الينى حضرت على‌يه

اوزاتديغى زمان، كتاب وسنته وابوبكر ايله عمرك سيرتنه‌اتباعى شرط ايتدى . حضرت على، كتاب وسنته اتباع قيد وشرطنى قبول ايتديسه‌ده، ايكنجى شرطى قبول ايتميوب كتاب وسنتده منصوص اولمايان‌خصوصاتده‌كندى رأى واجتهادينه كوره‌حركت ايده‌جكنى درميان ايله‌دى . عبدالرحمان بن‌عوف، عين شرطده اصرار وايكى‌دفعه دهاتكرارايتدى.حضرت‌على‌ده، هردفعه‌سنده عين‌جوابى ويردى . بونك اوزرينه عبدالرحمان بن‌عوف، حضرت على‌يه بيعت ايتمكدن واز كچه‌رك . اوشرائطى عيناً وتماماً قبول ايدن‌حضرت عثمانه بيعت ايتدى . [شرح مقاصدده، « تاريخ طبرى » كبى الك معتبر تاريخ كتابلرنده بوصورتله محرردر]

ايشته بوبر قيد وشرطدر، هم‌ده غايت مهم برقيددر . ديمك‌كه خلافت‌كامله‌ده دخى حقوق‌خلافت تقييد اولونه‌بيليرمش. شمدى بوراده براز توقفله دوشونه‌لم : بويله ربانى وآخرت آداملرى اولان بومبارك ذاتلرك حلافت كامله‌سى تقييد جائز اولورسه، آخر زمان خلافتى اولان زمانمز خلافت صوريه‌سنى تقييد ايتمك، هم‌ده ايستنلديكى وجهله تقييد ايتمك جائزاولمازمى؟.

بوندن باشقه (وامرهم شورى بينهم) نص كريمنك مضمون منيفنجه اسلاميتده امرحكومتده اصل اولان مشورتدر. رسول اكرم افندمز بيله، هردرلو كناهلردن برى ومعصوم برپيغمبر ذى‌شان اولديغى حالده، ينه (وشاورهم فى الامر) آيت جليله‌سيله، حقنده وحى الـٰهى نازل اولمايان امور عامه‌ده مشورتله مأمور اولمشدر . بوجهتله ولوكه خلافت كامله‌ده اولسون، هرخليفه مشورتله مكلفدر .

شوقدر واركه نه‌متن شريعت اولان قرآن كريمده، نه‌ده

شرح شريعت ديمك اولان احاديث نبويه‌ده اصول مشورتك طرز وشكلى تثبيت ايدلمه‌يوب اطلاقى اوزره ابقا اولونمشدر ، يعنى زمانك ايجاباتنه ترك ايدلمشدر . چونكه اصول مشورت كبى تشكيلات اداريه ، حد ذاتنده احوال و ازمانك تبدليله متبدل اولان احكامدندر . زمانك ايجاباتى ، اشخاصك احوالى خلقك عرف وعاداتى دكشدكجه اوكبى احكامده دكيشير . بويله ازمانك تبدليله تبدل ايتمسى ضرورى اولان احكامه ، لسان فقهده احكام زمانيه دنيلير . احكام زمانيه‌يى ايسه ، هر زمانده موجود اولان اهل حل و عقدك تقديرينه ترك ايتمك ، شبهه‌سز موافق حكمت اولور . ايشته بو حكمته مبنى نصوص شرعيه‌ده اصول مشورتك شكلى تثبيت وتبيين ايدلمه‌مشدر . خلفاء راشدين حضراتى ، لزوم كوردكجه اهل حل وعقدى جمع ايله عقد مجلس مشورت ايدرلردى .

كلملم خلافت صوريه وياحكميه‌يه : ايشته اصل بزم بوراده حقوق ووظائفنى تقييد جائز اولوب اولماياجغنى تدقيق ايتمك ايسته‌ديكمز خلافتدن مقصد ، بو خلافت حكميه‌در . چونكه زمانمزده خلافت حقيقيه وكامله‌دن بحث ايتمه‌نك معناسى يوقدر . وآنك وجودينى تمنى ايتمك محالى تمنى اولور . او ، خلفاء راشدين زماننه مخصوص واوتوز سنه‌يه منحصردر . كلدى كچدى . شمدى اويله الٰهى وربانى ذاتلرى نره‌ده بولاجغز؟ زمانمزده دكل ، بيك بوقدر سنه دنبرى بولونمامش ، شمديمى بولونه‌جق ؟

[مسايره] ده مذكور اولديغى وجهله مشايخ حنفيه ، حضرت امام على‌نك وفاتندن صوكره معاويه‌نك ـ اصحابدن اولديغى حالده بيله ـ خلافتنده اختلاف ايتمشلردر . برقسمى حضرت على‌نك وفاتندن وحضرت حسنك خلافتدن فراغتندن صوكره آرتق معاويه‌نك خليفه اولديغنه ذاهب اولمشلرسه‌ده ، ديكر برقسمى‌ده بو فكره اشتراك ايتميوب آنك ملوك وسلاطين جمله‌سندن بولونديغنه قائل اولمشلردر . بعض علماده ، مشهور « عمر بن عبدالعزيز » ى همنام عاليسى جناب عمر فاروقه قريب درجه‌ده عدل وانصاف ، زهد وتقوى ايله متصف اولديغى ايچون خلفاء راشدينه الحاق ايله‌مشلردر . فقط ايشته اوقدر . ديكر خلفاء امويه وعباسيه‌نك همان جمله‌سى ، محققين اهل سنت عندنده ، ملوك وسلاطيندن معدوددرلر . خلافتلرى ، حقيقى اولمايوب خلافت صوريه‌در . ملك وسلطنتدن عبارتدر .

علامهٔ تفتازانى‌نك « شرح عقائد » ده « ائمهٔ ديندن اهل حل وعقد ، خلفاء عباسيه‌نك خلافتنده اتفاق ايتمشلردر . » ديمه‌سى ، دوغرو دكلدر . حقيقت تاريخيه‌يه مخالفدر . چونكه او ائمهٔ دينك اك بيوكى اولان امام اعظم ابو حنيفه حضرتلرى ، نه خلافت امويه‌يى ، نه‌ده خلافت عباسيه‌يى تجويز وقبول ايتمه‌مشدى . آنكچون زماننده ابتدا امويلر وصوكره‌ده عباسيلر طرفندن كنديسنه تكليف ايديلان قاضيلكى قبول ايتميوب رد ايله‌مشدى . هنوز امويلرك حكمران اولدقلرى أثناده حضرت امام « حسين » ك حفيدى و « زيديه » فرقه‌سنك امامى مشهور امام (زيد بن على زين العابدين) حضرتلرينه ، عباسيلر زماننده‌ده امام « حسن » ك اولادندن « نفس زكيه » ديمكله معروف « محمد مهدى » يه معاونت وبيعت اولونمه‌سنه وزكات ، عشر كبى شرعى ويركيلرك اونلره اعطا ايدلمه‌سنه كيزليجه فتوا ويرردى . ايشته بونك ايچوندركه مشار اليه امام اعظم حضرتلرى ، اولا امويلر زماننده

عراق واليسی وقوماندانی اولان مشهور «ابن هبيره» طرفندن وصوكره‌ده خلفای عباسيه‌نك ايكنجيسی «ابو جعفر منصور» طرفندن ضرب وحبس ايدلمش ونهايت حبسخانه درونده محبوساً وفات ايله‌مشدر .

فقهای حنفيه‌نك شيخ واستادلرندن واصول فقه امام‌لرندن (جصاص) لقبيله شهرتشعار امام ابوبكر رازی‌نك (احكام القرآن) نامنده‌كی تفسير فقهيسنده وفخرالدين رازی‌نك «تفسير كبير» نده و «تفسير كشاف» ده [لاينال عهدی الظالمين] آيت جليله‌سنك تفسيرنده بو صورتله محرردر . كبار مجتهدين‌دن هر بری بر مذهب فقهی صاحبی اولان «ابن جريج» ، عباد بن كثير» و «سفيان ثوری» كبی اعاظم امت دخی ذكر اونونان «منصور» طرفندن حبس ايدلمشلردی . صاحب مذهب امام مالك حضرتلری يالكز داياق يمكله قورتلمش ايدی . فقط شدت ضربدن قولی چيقمش ايدی . شو حقايق تاريخيه ميدانده واك موثوق ومعتبر تفسير وتاريخ كتابلرنده موجود ايكن ، آرتق مشار اليه تفتازانی‌نك «ائمهٔ دينك اهل حل وعقد ، خلافت عباسيه‌نك صحتنده اتفاق ايتمشلردر . » طرزنده ادارهٔ كلام ايتمه‌سی ، جدی بر تحقيقه مستند دكلدر .

واقعا امام ابو يوسف وامام محمد كبی مشار اليه امام اعظم حضرتلرينك طلبه‌سندن اولان ائمهٔ حنفيه ، عباسيلر زماننده قاضيلكلر قبول ايتمشلردی . حتی امام ابو يوسف ، بغدادده خلفاء عباسيه‌دن مهدی ، هادی وهارون رشيد زمانلرنده اون بش سنه قاضی القضاتلق وظيفه‌سنی ايفا ايتمشدی . فقط بو ، اونلرك حقيقی خلافتنی تصديقه دلالت ايتمز . چونكه يوقاريده دفعاتله

اسمی كچن [مسايره] ده وديكر كتب حنفيه‌ده صراحةً مذكور اولديغی اوزره ائمهٔ حنفيه‌نك اجتهاداتنه كوره ظالم وفاسق بر پادشاهدن -ظلمه وحقسزلغه آلت اولمامق شرطيله- قاضيلك، واليلك كبی منصب ومأموريت قبول وتفوض ايتمك ، بالضروره جائز وصحيح اولور . ايشته بو فكر واجتهاده مبتنيدركه علمای اسلام، ملوك وسلاطينك قاضيلكلرينی وسائر مأموريتلرينی درعهده ايتمشلردر .

خلاصه ، كرك خلفاء امويه وكرك خلفاء عباسيه ، حقيقتده خليفه دكلدرلر ، سلطان وپادشاهدرلر . آنلره خليفه وجمع صيغه‌سيله خلفا اطلاق اولنمه‌سی ، بين الناس عرف اولمه‌سندندر . يوقسه حقيقتده خليفه اولدقلرندن دكلدر . «تفسير كشاف» صاحبی علامه محمود زمخشری ، سالف الذكر [لاينال عهدی الظالمين] آيت جليله‌سنك تفسيرنده خلفاء امويه وعباسيه حقنده «غاصب ومتغلبدرلر، كنديلكلرندن خليفه اسمنی طاقنمشلردر .» ديبور.

فی الحقيقه خلفاء راشدين‌دن صوكره‌كلن خليفه‌لرك -بر ايكيسی استثنا ايديليرسه- همان جمله‌سی ، وظيفه‌لرينك قدسيتنی اصلا خاطرلرينه كتيرمه‌يوب حكومتلرينی ظلم واعتساف ، قهر واستبداد اوزرينه بنا قيلمشلر ومملكتی صانكه كندی مالكانه‌لريمش كبی كيف مايشا تصرف ايتمشلر ، ملتی‌ده كندی احتراص واملالرينه خادم اوشاق كبی قوللانمشلردر . آنكيچون بونلرك خلافتلری بركره اهل حل وعقدك اختيار وانتخابنه مستند اولماديغی كبی ، عدل وانصاف ايله‌ده متصف اولماديغندن حقيقتده خلافت دكلدر، ملك وسلطنتدن عبارتدر . اك قوبو حكومت مستبده‌در .

تاريخ اسلامه آشنا اولانلرجه معلومدركه خلفای امويه‌نك

ارتكاب ايتمدكلرى ظلم وسفاهت ، اولاد پيغمبرى يه روا كورمدكلرى جور وشناعت قالمامشدر . دولت عباسيه ايسه ، بتون بتون ظلم واعتساف ، قهر وتغلب اوزرينه تأسس ايتمشدر. يالكز مشهوره ابو مسلم خراسانى » نك امويلردن قتل واتلاف ايتديكى نفوسك عددى آلتى يوز بيكه بالغ اولمشدر . خلفاء عباسيه‌نك برنجيسى اولان (سفاح) ك عموجه‌سى « عبدالله بن على » ، شامى استيلا ايتديكى زمان اهالى‌يى قتل عام ايتدى . برلكده طعام ايتمك اوزره دعوت ايتديكى متحيزاندن طقسان كشى‌يى صوپالرله اولدورتدى . وبعضيلرى هنوز جان چكشمكده وخيرلديلرى ايشيدلمكده ايكن اوزرلرينه سفره قورديره‌رق اوتوروب بلا تأثر طعام ايتدى . وشامده خلفاءامويه‌نك قبرلرينى آچديره‌رق بولديغى نعشلرى ، كميكلرى احراق ايلدى . مومى‌اليه « عبدالله » ك برادرى « سليمان بن على » ده بصره‌ده امويلردن ألينه كچنلرى اولدبردى وجسدلرينى سوقاقلرده سوروتدردى . صوكره‌ده ميدانده براقوب كوپكلره يديردى . [تواريخ خلفا ، صحيفه ٣٥٠]

عثمانلى خليفه‌لرينك ايسه ، سلطنته اولان حرص وطمعلرندن نيجه معصوم وبى‌كناه شهزاده قانى دوكدكلرى معلومدر . خلفاء راشدين حضراتى ، بيت‌المالى عائد اموال دولت وملته (مال‌الله) وحقوق عامه‌يه (حق‌الله) تسميه ايدرلر وعلى‌العموم حقوقك حسن محافظه‌سنه صوك درجه‌يه‌قدر بذل مقدرت ايلرلردى . بونلر ايسه ، حقوق مسلمينى مصادره ايدرلر واموال دولتى شوكا بوكا پيشكش چكرلردى .

شمدى بويله برظلم وتغلبه خلافت دينه‌بيليرمى ؟ وديلديكى

صورتده بويله برخلافتك حقوق ووظائفنى تقييد ايتمك جائز اولمازمى ؟ جائز اولمق شويله دورسون ، اسلاميت كبى بردين عالى ، بويله برسلطنت قاهره‌يى اصلا قبول ايتمز . عادل مطلق اولان جناب حق ، [لاينال عهدى الظالمين = بنم عهد امامتم ظالملره واصل اولماز.] بيورويور . بويله قاهر ومستبد برحكومتى دين اسلامه نسبت ايده‌رك ، آدينه « خلافت اسلاميه » ديمك ، [يارو اغياره قارشى اسلاميتى تحقير اولور .

نتيجه

بورساله‌نك تا بدايتندن بورايه كلنجه‌يه قدر هيچ بركيمسه‌نك اعتراض ايده‌ميه‌جكى اك معتبر مأخذلر كوستره‌رك ، اجرا ايديلن بوتدقيقاتدن شونتيجه حاصل اولويوركه عصرلردنبرى « خلافت » دينيلن شى ، شرعاً مذموم ومردود اولان سلطنتدن وكنديلرينه « خليفه » نامى ويريلن ذاتلرده ، ملوك وسلاطيندن باشقه برشى دكلدر . آنكچون (فتاواى هنديه) نك « كتاب القضا » سنده كيملره (باغى) اطلاق اولونه‌بيله‌جكنى بيان صره‌سنده [زمانمزده حكم غالبكدر . چونكه فئهٔ عادله‌يى فئهٔ باغيه‌دن تفريق وتمييز ممكن دكلدر . زيرا جمله‌سى‌ده دنيا طالبيدرلر .] ديه محرردر. [١] آرتق بونك يعنى احتراص واستبداددن باشقه برشى اولمايان

[١] وفى زماننا الحكم للغلبة لايدرى الفئة العادلة والباغية لان كلهم يطلبون الدنيا . كذى فى الفصول العماديه (الفتاوى الهنديه ، كتاب القضا)

سلطنتك حقوق ووظائفی تقییدك جوازنده اصلا ترددده معنا یوقدر . چونكه بونی تقیید ایتمك دیمك ، ظلم واعتسافی ، ضررعامی آزالتمق دیمكدر . ذاتاً خلافت و حكومتدن مقصد شارعده ، مقام خلافتك وخلیفه‌نك كندیسی دكل ، بلكه ملت اسلامیه اوزرندن ظلم وضرری دفع وازاله‌در . برمؤسسه‌كه بومقصدك بتون ضد ونقیضنی مستوجب ، خلق اوزرینه ظلم و ضرری موجب اولمقده‌در ، هیچ شبهه یوقدركه اونی ایقاع ضرر ایده‌میه‌جك بر حاله وضع ایتمك لازمه‌دندر. چونكه [لاضرر ولاضرار فی الاسلام اسلامیتده ضرر ومقابله بالضرر یوقدر .] حدیث شریفی وقاعدهٔ فقهیه‌سنجه، هرحال وكارده ضرر ازاله اولنور واولونمق واجبدر.

نصب امام قضیه‌سنك وجوبنی افاده ایدن دلیللردن بری‌ده وبلكه اك مهمی‌ده ، بوقاعدهٔ شرعیه‌در. یعنی هرهانكی برضررك ازاله‌سی لزومیدر . چونكه امت اسلامیه اوزرینه بر امام نصبنك وجوبی حقنده علماء اهل سنت طرفندن اك قوتلی دلیل اولمق اوزره ، درمیان اولنان « اجماع »ك سندوعاتی‌ده بودر. بناءً علیه اشبو حقوق سلطنتی تقیید كیفیتی ، نه اجماعه ، نه ده مقصد شارعه منافی دوشر . بالعكس دها موافق اولور . دیمك زمانمزده ملك وسلطنتدن عبارت اولان خلافتی تقیید ایتمك ، جائز اولمق شویله دورسون ، حتی واجبمش بیله .. شیمدی بوراده برسؤال وارد خاطر اولور :

سؤال — ظلم واعتسافه میل ایدن برخلیفه‌نك، برپادشاهك ضررنی ،آنی خلع ایله یرینه باشقه برذاتی انتخاب ونصب ایتمك صورتیله‌ده رفع وازاله ممكندر . نته كیم فقهاده اویله برخلیفه ،

عزله مستحق اولور دییورلر . شو حالده بو جهت ممكن ایكن خلافتی تقییده لزوم قالیرمی ؟

جواب — فی‌الواقع او صورتله‌ده رفع ضرر قابلدر . فقط بو اوقدر صاغلام برتدبیر دكلدر . تجربه وحادثات تاریخیه بزه كوسترمشدركه تبدل سلطنت وقوعنده خلف ، سلفدن دها خیرلی چیقمه‌یور . بعضاً چیقسه‌ده اونی تعقیب ایدن اوچنجیسی، مطلقا برنجینك حركتنی تقلید ایدییور . نتیجه‌ده ینه ملت ، پك بیوك ضرره كرفتاراولیور. اوكبی تجربه‌لر،دائما ندامت ایراث ایتمكدن باشقه جدی برفائده تأمین ایتمه‌مشدر . آنكچون بوبابده اك ایی واسلم طریق ، خلیفه‌یی ایقاع ضرر ایده‌میه‌جك برحاله قومقدر. (بخاری شریف)ده و(صحیح مسلم)ده موجود برحدیث شریفده رسول حكیم افندمز حضرتلری ، [لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ – مؤمن بریووادن ایكی كره صوقولماز.] بیورمشلردر .

بروجه مشروح دفع ضرر قاعدهٔ شرعیه‌سنه بناءً خلافت وسلطنتك تقییدی جائز اولدیغی كبی ، وكالت قاعدهٔ فقهیه‌سنه استناداً‌ده جائز اولور . یوقاریده بحث مخصوصنده « خلافت »ك عقد وكالت نوعندن اولدیغی تفصیلاً بیان ایتمشدك . واك معتبر مأخذلر كوستره‌رك خلیفه ، ملتك نائب ووكیلی در دیمشدك. او حالده مسئله ، دها زیاده بسیطله‌شیور . چونكه قاعدهٔ فقهیه‌جه وكالت مطلق اولاجغی كبی مقید ومشروطده اولابیلیر. ووكالت مقیده‌ده وكیل ، موكلنك قید وشرطنه رعایته مجبور اولور . وبرده آخری توكیله مأذون اولان وكیل، مناسب كوره‌جكی هرهانكی بر ویابرقاچ ذاتی توكیل ایله موكل به اولان ایشی اكا تفویض ایده‌بیلیر .

ایشته بو ایکی قاعدهٔ وکالت نظر اعتباره آلننجه ، خلافتك تقییدی خصوصنده ایکی طریق نمایان اولور . بری آشاغیدن یوقاری‌یه ، دیکری یوقاریدن آشاغی‌یه‌در . برنجی طریق شودر : ملت کندیسنه برخلیفه انتخاب ونصب ایده‌جکی زمان ، دیلدیکی قیود وشرائطی درمیان ایدر . قبول ایدرسه فبها ، ایتمدیکی صورتده قبول ایدن باشقه‌سنه بیعت ایلر . نته‌کیم آنفاً بیان اولوندیغی وجه‌ایله عبدالرحمان بن عوف حضرتلری ، حضرت عثمانه اویولده بیعت ایتمش ایدی .

ایکنجی طریق‌ده شودر : خلیفه کندیسی ، حقوق ووظائف خلافتی برویا برقاچ ذاته ، اجرا وکیللری هیئتنه ویا ملت مجلسنه ویاخود هیئت مجموعه‌سنه تفویض ایدر . تاریخده بونك‌ده امثالی واردر . هم بردکل ، متعدددر . شویله‌که :

کتب تواریخده و « عقائد عضدیه » شرحی « جلال » حاشیه‌سی « مرجانی » ده بیان اولوندیغی اوزره خلافت عباسیه‌نك پایتختی اولان بغداد شهری ، (٦٥٦) تاریخنده مشهور هلاکو طرفندن استیلا وخلیفه « مستعصم » اعدام اولندقدن اوچ سنه صوکره (٦٥٩) تاریخ هجریسنده « ابوالقاسم احمد » اسمنده برذات ، مصرده ظهور ایله کندیسنك خلفای عباسیه‌دن « ناصر » ك حفیدی اولدیغنی ادعا ایتدی . اولوقت مصرده تورك حکمدارلرندن ابوالفتوح سلطان ظاهر بیبرس اجرای سلطنت ایدییوردی . مصرك اشراف وعلماسی طوپلانه‌رق مشارالیه سلطان بیبرسك نزدینه کلدیلر . ذکر اولنان ابوالقاسمه بیعت اولنمسنی رجا ایتدیلر . اوده بوتکلیفی سیاستنه موافق بولدیغی ایچون قبول ایتدی . بر مجلس شرع عقد اولوندی . برنهج شرعی ابوالقاسمك ادعاسی وجهله نسبی ثابت

واولبابده حکم شرعی لاحق اولدی . آنك اوزرینه باشده سلطان مشارالیه اولدیغی حالده جملة آکا بیعت اولوندی . و (مستنصر بالله) لقبیله تلقیب ایدلدی . بوکبی القبلر برنوع عنوان احتشام قبیلندندر ، اسکی برکوره‌نكك تأثیرندن متولددر . یوقسه شرعی دکلدر . بغداده‌کی خلفاء عباسیه‌نك صوکره کلنلری – هیچ اولمازسه بوکبی القبلرله اولسون – کندیلرینه ملوك وسلاطینك فوقنده برپایه ویرمك ایسترلردی . حالبوکه اکثریسی مسمی بالاقیض ایدی .

هرنه ایسه ، بوبیعتدن صوکره متعاقباً مشارالیه « مستنصر بالله » ده ، علی ملاء الناس هیچ برشیئه قارشمامق اوزره کافهٔ امور دولتی وبالجمله حقوق خلافتی ، سلطان بیبرسه تفویض ایله‌دی . علماء مصرده بونی تجویز ایتدی . اوندن صوکره تا سلطان سلیم اولك مصرده بولوب برابرنده استانبوله کتیردیکی (خلیفه متوکل علی الله) ه قدر ، مصرده دها اون درت خلیفه کلدی . جمله‌سی‌ده سالف الذکر « مستنصر بالله » کبی امور دولتی مصر سلطانلرینه تفویض ایله‌مشدی . بناءً علیه مصرده ایکی یوز اللی سنه‌دن زیاده برمدت سلطنت ، خلافتدن تفریق ایدلمشدر .

زمانمزده بعضیلری ، خلافتك بو درجه‌ده تقییدینی ، تعبیر دیکرله سلطنتك خلافتدن تفریقنی تجویزده تردد کوستریورلر ، بعضیلری‌ده عدم جوازینه ذاهب اولویورلرسه‌ده ، دوغرو دکلدر . بونی شمدی دکل ، تا آلتی یوز بوقدر سنه اول مصر علماسی تجویز ایتمشلردی . شایان دقتدرکه اولوقت بونی تجویز ایدن مصر علماسنك اکثریت عظیمه‌سی ، شافعی ایدیلر . (ابوالفدا) تاریخی کبی اوعصرلرده تألیف ایدلمش اولان اك معتبر تاریخلرده محرر اولدیغی اوزره ایچلرنده رتبهٔ اجتهادی حائز اولان اعاظم

فقهاء شافعیه‌دن تحقیقات عمیقه‌سیله مشتهر امام « عزالدین بن عبدالسلام » کبی اك بیوك فقیهلرده واردی . فقهاء شافعیه ایسه ، مسائل شرعیه‌ده حنفیلر قدر مسامحه‌کار دکلدرلر . ینه اویله ایکن بو وجه معروض سلطنتك خلافتدن تفریقنی تجویز ایتمشلردی.

بونلره دیاکارلق ، مصر سلطانلرینه یارانمق کبی کوچوکلکلر عطف واسناد ایتمك ، پك بیوك حقسزلق اولور . مشارالیه امام « عزالدین بن عبدالسلام » ، فقه وحدیثده وسعت معلوماتی وپك درین تحقیقاتیله مشتهر اولدیغی کبی ، عین زمانده پك شدید صلابت دینیه‌سیله‌ده کسب اشتهار ایتمشدر. بوجهتله بوکبی اعاظم امت ، اوکبی کوچوکلکلردن بریدرلر. خلاصه خلافتك اودرجه‌یه قدر تقییدی شافعیلره کوره جائز اولورسه ، آرتق ضرورت وایجاب زمان ، عرف وعادت ، احتیاج عصر کبی اساسات فقهیه‌یی محتوی قاعدهٔ (استحسان) ایله عامل اولان حنفیلره کوره بطریق الاولی جائز اولور .

بونده تردده محل یوقدر . اونوتمامليدرکه عصرلردنبری جاری اوله کلن خلافت وامامت ، شرائطنی جامع حقیقی خلافت دکلدر . ملك وسلطنتدن عبارتدر . یدییوز سنه‌سندن صوکره کلن متأخرین حنفیه‌نك ایکی بیوك محقق وفقه حنفیده اك زیاده صلاحیتداری اولان بخارالی علامهٔ ذی فنون « صدرالشریعه » ایله ، سیواسده طوغوب اسکندریه‌ده نشأت ایدن فقیه شهیر شیخ کمال‌الدین ابن همامك بوبابده‌کی کلاملری پك صریحدر . ملك وسلطنتده ایسه هرنوع تقییدات وتحدیدات ، جائز اولور . یترکه مقصد شارعه خلل کلمه‌سین . یعنی انتظام عامه حقیله تأمین ومصالح ملت محور عدالنده تدویر ایدلمش اولسون .

بومقصد ، تماماً حصوله کتیریلیر وامر حکومتده اصول مشورت تأسیس وتنظیم ایدیلیر ، اهل اسلامده بوصورتله وجوده کتیریلن شکل حکومت اطرافنده طوپلانیرسه ، آرتق بونك شرع شریفك صراحتنه مغایر برجهتی قالماز . بالعکس روح قرآنه ومقصد شارعه دها موافق اولور. برکره دوشونه‌لم ، خلفاء راشدیندن صوکره ، عصرلردنبری «خلافت» نامی آلتنده جاری اوله کلان اصول حکومت ، مستبد حکومت مطلقه اصولندن باشقه برشیمیدر ؟ بوایسه شرع شریفه ، مقصد شارعه تماماً مخالفدر. یوقاریده دفعات ایله بیان اولونمشدی که حضرت قرآن ، [لاینال عهدی الظالمین] آیت جلیله‌سیله ظالملرك امام اولامیه‌جغنی پك قطعی وپك بلیغ برصورتده بیان بیوردقلری کبی ، [وامرهم شوری بینهم - مسلمانلرك ایشی کندی آرالرنده مشورتدر .] آیت منیفه‌سیله‌ده ، امور عامه‌نك اصول مشورته توفیقاً رؤیت ایدلمه‌سی کیفیتنك ، امر حکومتده تحسین الٓهی‌یه سزا براساس اولدیغنی پك وجیز بربلاغتله افاده بیوریور .

ذکر اولونان سلطنت مستبده ، شرعاً پك مذموم ومقدوح اولدیغی حالده ، مقصد شارع فوت اولماموق یعنی ملت اسلامیه آنارشی ایچنده قالەرق بالکلیه حقوقك ضیاعنه میدان ویرمه‌مك ایچون ، علماء اسلام اونی حسب الضروره تجویز ایتمشلر . و « ضرورتلر ممنوع اولان شیلری مباح قیلار . » و « ضرر اشد ، ضرر اخف ایله ازاله اولونور . » دیمشلر . شمدی اساساً غیرمشروع اولان اویله برحکومت ظالمه ، ضرورته مبنی جائز اولورده ، فی الاصل حکمت تشریعه ومقصد شارعه موافق اولان بوکونکی شکل حکومت نه‌دن جائز اولماسین؟ بوبابده مانع شرعی

نه‌در ؟ بز قرأن كريمه واحاديث نبويه‌يه مراجعت ايتدك . بوكا مانع برنص شارعه تصادف ايده‌مدك . وار ايسه كوسترلسين .

بوكبی حكمی شريعتده منصوص اولمايان مسائلده مقصد شارعه باقيلير . ياپيلان شی مقصد شارعه مخالف دوشرسه تجويز اولونماز ، موافق اولورسه تجويز اولونور . حتی مخالفت وموافقتی بيلنه‌مزسه — مادامكه طرف شارعدن منع اولونمامشدر — ينه تجويز اولونور . چونكه جمهور فقهايه كوره افعال واشياده اصل اولان اباحه‌در . بوجهتله برايشك برشيئك شرعاً حرمت وممنوعيتنه حكم ايده‌بيلمك ايچون ، هرحالده اونك ممنوعيتنی افاده ايده‌جك صريح وقطعی بردليل شرعی بولونمق لازمدر . عكسی تقديرده اوايشه ، اوشيئه شرعاً حرام وممنوعدر دينه‌مز . بونده بتون فقها واصوليون متفقدر .

وهلهٔ اولاده پك غريب كورونوركه جناب عمر فاروق ، الله قورقوسی چهره‌سنده كوروله‌جك درجه‌ده اعماق قلبنه نفوذ ايتمش ايكن ، نص قرأن ايله ثابت برحكم منصوصه بيله ظاهراً مخالفت ايتمشدی . شويله‌كه : زمان سعادتده حضرت پيغمبر ، (مؤلفهٔ قلوب) دينيلن بعض ضعيف ايمانلی رؤسای عرب وصناديد قريشه بيت المالدن تخصيصات ويرردی ، وبوتخصيصاتی آخر عمرلرينه قدر ويرمشدی . ذاتاً بوكيفيت ، [اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلفُقَرَاءِ والمسَاكِينِ والعَامِلِينَ عليها والمؤلفةِ قلوبُهُم الخ ...] آيت جليله‌سيله منصوص برحكم شرعی ايدی .

ارتحال نبويدن صوكره برنجی خليفه حضرت ابوبكرك ايام خلافتنده بومؤلفهٔ قلوب ، برموجب نص تخصيصات مذكوره‌لرينك

كمافی السابق كنديلرينه اعطاسنی استدعا وبوبابده ذات حضرت خلافتپناهيدن برده اعطا امرنامه‌سی استحصال ايلديلر . وبو امرنامه‌يی ، اولوقت حضرت ابوبكرك وزير اعظمی مثابه‌سنده بولونان حضرت عمره ويرديلر . حضرت عمر بوامرنامه‌يی اوقودقدن صوكره ييرتدی ومقام تعليلده [جناب پيغمبر ، اوتخصيصاتی سزی اسلاميته تقريب وتأليف وشروفسادكزی اهل اسلام اوزرندن دفع وازاله ايچون ويرردی . بوكون جناب حق دينی اعزاز وشوكت اسلامی اعلا بيوردی . آرتق سزه وسزی تأليف كبی شيلره احتياج قالمامشدر . اسلاميتده ثبات ايدرسه‌كز فبها ، ايتمزسه‌كز سزكله آرامزده قيلنجدن باشقه برشی يوقدر .] ديدی . وتخصيصاتلرينی ويرمدی .

ايشته حضرت عمرك بوحركتی ، جناب پيغمبرك فعلنه وحضرت خليفه‌نك امرينه مخالف اولمقله برابر ، ذكر اولونان نص جليل قرأنه‌ده ظاهراً مخالف برحادثه‌در . زمانمزده بويله برشی ياپيله‌جق اولسه معاذالله درحال قيامت قوپار . حالبوكه حضرت عمربونی ياپديغی زمان نه‌خليفه طرفندن ، نه‌ده ديكر علماء اصحاب طرفندن قيامت دكل ، اوفاق برصدای اعتراض بيله قوپمامشدی . باشده ذات حضرت خلافتپناهی اولديغی حالده بالجمله اصحاب كرام ، جناب فاروقك بواجتهادينی تصويب ايتديلر . بوصورتله تخصيصات مذكوره‌نك سقوطنده اجماع امت ، منعقد اولدی .

عجبا بونك سر وحكمتی نه‌در ؟ فقها بونك نصه مخالف اولديغنه قائل اولمازلر . ظاهراً مخالف كبی كورونورسه‌ده حقيقتده مخالف دكلدر . روح شريعته ومقصد شارعه موافقدر . آرتق اونصك حكمی ساقط اولمشدر ديرلر . (كشف بزدوی) و (تلويح)

كبی اك معتمد اصول كتابلرنده ، (بدایع) و (فتح القدیر) كبی اك معتبر فقه كتابلرنده بیان اولوندیغی اوزره محققین فقها ، بومسئله‌نك توجهنده ایكی اساس ، ایكی قاعدهٔ اصولیه درمیان ایدییورلر . بری (برعلت غائیه‌یه مبتنی اولان حكم ، او علتك انتفاسیله منتفی اولور.) قاعده‌سی ، دیگری (برمقصدك حصولی ایچون مشروع اولان برحكم ، اجراسی حالنده اومقصدك ضدینی موجب اولورسه ساقط اولور .) اساسیدر . بوایكی قاعده بربرینك عینی كبی كورونورسه‌ده اویله دكلدر . دقت ایدیلیرسه آرالرنده‌كی فرق تظاهر ایدر

بوبابده دها وجیز برقاعده واردركه السنهٔ علماده مثل سائر حكمنی آلمشدر . اوده شودر : [الحكم یدور مع العلة ـ حكم علتیله برابر دوران ایدر]. بونی بوقاریكی قاعده‌لرك هرایكیسنده‌ده تشمیل ایتمك ممكندر . ایشته حضرت عمرك اجتهادی بوایكی قاعده‌نك ایكیسنده‌ده تطبیق اولونه‌بیلیر. مشارالیه حركت واقعه‌سیله ، بوقاعده‌لره بناءً اونص كریمك آرتق حكمی قالمادیغنی افهام ایتمشدر . ذاتاً فقهاده ، بوقاعده‌لری آنك ودیگر فقهای اصحابك بوكبی اجتهادلرندن استخراج ایله‌مشلردر .

شمدی بزده ، خلافت وحكومت مسئله‌سنی شوذكر اولنان قاعدهٔ اصلیه‌لردن ایكنجیسنه تطبیق ایده‌مزمی یز ؟ چونكه لفظاً خلافت شكلنده سلطنتدن عبارت اولان اصول حكومتده ، كرچه مملكت آنارشی ایچنده قالمقدن قورتولمش اوله‌جغی جهتله مقصد شارع قسماً حاصل اولور . لكن بونده جاری اوله‌كلن وحسب البشریه دائماده جاری اوله‌جق اولان اعتساف واستبداد سببیله قسماده مقصد شارعك ضدی حصوله كلیر . اوزاغه

كیتمكه حاجت یوق . دها دون وحیدالدینك نه‌یولده حركت ایتدیكی وشریعت اسلامیه‌یی صرف كندی احتراصاتنه ناصل آلت مفسدت اتخاذ ایله‌دیكی ، جمله‌نك معلومیدر . شوحالده بویله برقوتی ، دائما سوء استعمال ایتمه‌سی ملحوظ اولان اللره ترك ایتمه‌دنسه ، آنلردن آلارق صاحب حقیقیسی اولان ملته ویرمك وبوصورتله مهما امكن مقاصد شارعك حصولنه خادم برحكومت وجوده كتیرمك ، دها موافق اولمازمی ؟ هیچ شبهه یوقدركه اندیشه‌سی صرف ملتك سعادتندن عبارت اولان برملت مجلسی حكومتی ، نظر شارعده تاج وتختدن باشقه برشی دوشونمه‌ین برسلطنتدن البته دها زیاده مقبولدر .

كمال صمیمیتله سویله‌رزكه ألده بولونان اك شایان وثوق كتب اسلامیه‌یی تتبعدن متحصل قناعتمزه كوره ، دین وشریعت نقطهٔ نظرندن بومسئله‌نك اوقدر اعظام ایتمكه دكری یوقدر . بونی اعظام ایدن شریعت دكلدر. بلكه حقایق شرعیه‌یه نفوذ ایتمین بسیط فكرلی محافظه‌كار ذهنیتلردر. بوده مجرداسكی شكل حكومت حقنده حاصل اولان الفت وانسیت نتیجه‌سیدر. قسماً‌ده شخصی دوشونجه‌لردر. شریعت اسلامیه‌نك اعظام ایتدیكی شی ، امر عدالتدر ، حقوق عامه‌نك ضیاعدن مصونیتیدر ، جامعهٔ اسلامیه‌یه ضعف وخلل طاری اولمامسیدر. بومقصد حاصل اولدقدن صوكره ، شكل حكومت نه اولورسه اولسون شرع شریف ، اوكا اهمیت ویرمه‌مشدر . چونكه شكل حكومت واسطه‌در ، لذاته مقصود دكلدر . آنكچون حضرت شارع ، بوبابده التزام سكوت ایتمشدر . هیچ برروسایاده بولونمامشدر .

أوت، نصب امام قضیه‌سنك وجوبی، اجماع صحابه ایله ثابتدر.

لکن بو اجماعك مستندالیهی نص شارع دکل ، دفع ضرر قاعده‌سیدر . اصحاب کرام حضراتی ، افراد ملتی حکومتسز ، باشی بوش برحالده براقامق ایچون کندیلرینه ضبط وربطی وانتظام عامه‌یی تأمین ایده‌جك برامام ، بررئیس حکومت انتخاب ونصبنه مبادرت ایتمشلردر . فقط هرزمانده وهرحال وکارده ، هرکیم اولورسه اولسون ونه‌مشربده بولونورسه بولونسون ، مطلقا شخص واحددن عبارت وهرقوت وحاکمیتی نفسنده جامع برامام نصبی واجبدر دیمه‌مشلردر . چونکه مسئله ، شخص مسئله‌سی دکلدر . انضباط ، دفع ضرر ، رفع ظلم مسئله‌سیدر . بوجهتله لازم اولان برحکومت عادله تأسیسیدر . یوقسه برشخصی حکمدار ایتمك واوکا اسکی آوروپا حکمدارلری کبی برطاقم حقوق مقدسه بخش ایله‌مك دکلدر . اسلامیت تمامیله دموقراتیك بردیندر ، خلقجی برشریعتدر . اونده آریستوقراسیدن ذره‌قدر اثر یوقدر . (اِنَّ اَکْرَمَکُمْ عندالله اَتْقاکُمْ) آیت منیفه‌سی منطوقنجه دین اسلام نظرنده نزد الوهیتده اك زیاده مکرم اولان ذات ، هرکیمك اولادی اولورسه اولسون ، اللهدن اك زیاده قورقان ذاتدر .

الحاصل ، اجماع ایله ثابت اولان بووجوب ، خلافت حقیقیه وکامله حقنده‌در واوزمانه مخصوصدر . بونی ملك وسلطنته وهرزمانه تشمیل ایتمك ، دوغرو اولاماز . حقایق شرعیه‌یه وقوفسزلق اولور . شکل حکومت مسئله‌سی ، زمانك ایجاباتنه تابع اولان مسائل جمله‌سندندر . بوکبی مسئله‌لرك حکملری ، زمانك ایجاباتنه ، مصلحت عامه‌نك اقتضاسنه ، خلقك شرائط

اجتماعیه‌سنه کوره تعیین اولونور . وبوشرائط وایجابات دکشدکجه ، آنلرك حکملری ده دکیشیر . آنك ایچوندرکه فقها ، « ازمانك تبدلیله احکامك ده تبدلی انکار اولوناماز . » دیمشلردر . ینه آنك ایچوندرکه جناب شارع ، اوکبی مسئله‌لر حقنده احکام شرعیه وضع ایتمیوب اختیار سکوت ایله‌مشلردر .

خاتمه

حقوق خلافتك تقییدی وسلطنتك خلافتدن تفریقی مسئله‌لرینك شرعاً جائز اولدیغنی آکلاتمق ایچون ، سوزی اوزاتدق وبحثی طاغتدق . فقط بونی بالالتزام یاپدق . اکر بحثی بوصورتله تفصیل ایتمسه‌یدك ، بوکون اومسئله‌لر حقنده یاکلش دوشونن وبلکه‌ده تردد ایدن برچوق کیمسه‌لرك افکارینی حقیله تصحیح وتنویر ایتمش اولمازدق . مسئله‌نك شرعاً دکلسه‌ده ، سیاسةً پك بیوك اهمیتی واردر . خصوصیله زمانمزده عالم کچینن وکسوهٔ علمیه‌یه بورونن پك چوق ذواتده ، مع التأسف حقایق شرعیه‌دن غافل بولونیورلر . بناءً علیه مسئله‌یی برقات دها تنویر ایتمش اولمق ایچون ، شریعتده احکامی مسکوت عنه اولان مسئله‌لرك نظر شارعده‌کی موقعلرینی ، جناب پیغمبرك اصول دیندن معدود بولونان برایکی حدیثیله کوسترمك ایسترز . زمانمزده کرك بومسئله‌ده وکرك تنظیم قوانینه متعلق دیکر مسئله‌لرده بومهم نقطه‌نك بیلنمه‌سی الزمدر .

حضرت پیغمبرك مسلك تشریعلری تدقیق وتتبع ایدیله‌جك اولورسه ، هرشیدن اول كورولوركه كندیلری تشریع احكامده تخفیف وتسهیلی سور ودائما مسامحه جهتنی التزام ایدردی . و (بخاریٔ شریف) ك « كتاب الادب » نده محرر اولدیغی اوزره ذات رسالتپناهیلری ، هرنه‌وقت ایكی شی بیننده مخیر بولونه‌حق اولسه‌لر ، دائما قولای اولانی اختیار ایلردی . اطراف وولایاته اعزام بیوردقلری ولات وقضاته ، خلقه سهولت كوسترمه‌لرینی ولزومسز یره اسلامیتدن تنفیری موجب تصعیباتدن اجتناب ایتمه‌لرینی تنبیه وتوصیه بیووردی .

حكمی مسكوت عنه قالان مسئله‌لر حقنده‌ده ـ تشدیدی موجب احكام وضعندن احترازاً ـ كندیلرینه سؤال ایراد ایدلمه‌سنی اصلا سومزلردی . و [ذَرُونِی مَاتَرَكْتُكُمْ = بن سزی كندی حالكزه براقدقجه سزده بنی كندی حالمه براقك] بیووردی . حدیث كتابلرینك اك موثوق ومعتبری اولان (بخاریٔ شریف) ایله (صحیح مسلم) ده محرر اولدیغی وجه ایله [بر كون ذات رسالتپناهیلری ، ایراد خطبه اثناسنده « ای ناس ، جناب حق اوزریكزه حجی فرض قیلدی ، حج ایدیكز . » بیورر . سامعیندن برذات «هرسنه‌می، یارسول الله» دیه صورار . جناب نبوتمآب افندمز ، جواب ویرمك ایسته‌مز ، سائل سؤالنی ایكی دفعه دها تكرار ایدنجه‌یه قدر سكوت ایدر . اوچنجیسنده جواباً « اوت دیسه‌یدم ، هرسنه واجب اولوردی . سزده ادا سنه مقتدر اولامازدیكز . بن سزی كندی حالكزه براقدقجه سزده بنی كندی حالمه براقك . سزدن اول هلاك اولانلر ،

آنجق كثرت سؤاللری وپیغمبرلری اوزرینه اختلافلری سببیله هلاك اولمشلردر . بن نه‌یی امر ایدرسه‌م بقدر الاستطاعه آنی یاپیكز . نه‌دن منع ایلرسه‌م آندن اجتناب ایدیكز . » بیورر .]

كورولیوریا ، بوحدیث شریف بركره هم « بخاری » ده وهم « مسلم » ده موجود اولمق اعتباریله اك صحیح وموثوق حدیثلردندر . برحدیث ، بوایكی كتابك ایكیسنده‌ده موجود اولورسه ، آرتق اوحدیثك صحتی ، بالجمله ائمهٔ حدیث عندنده متفق علیه اولور . بوعلم حدیث علماسی عندنده بر قاعده‌در . وصوكره بوحدیث شریف ، افاده ایتدیكی حقایق اعتباریله پك مهم وجوامع الكلم‌در . افاخم فقهای شافعیه‌دن مشهور امام نووی ، ذكر اولونان « مسلم » شرحنده « بوحدیث ، افعالده اصل اولان عدم وجوب وعدم مكلفیت اولدیغنه‌پك باهر بردلیل شرعیدر . » دیور . پك دوغری سویله‌یور دكلمی ؟ چونكه « بن نه‌یی امر ایدرسه‌م آنی یاپیكز ، نه‌دن منع ایلرسه‌م آندن اجتناب ایدیكز . وبن سزی كندی حالكزه براقدقجه سزده بنی كندی حالمه براقك . » دیمك ، نه‌دیمكدر ؟ « مأمورات وممنوعات خارجنده قالان شیلرك احكامندن صوروب دورمه‌یكز . آرتق اونلرده نه‌ایسترسه‌كز یاپیكز . » دیمك دكلمیدر ؟

برده شوایكنجی حدیثه باقه‌لم . بوایكنجی حدیث ، بوقاریكی حدیثك شرحی مثابه‌سنده‌در . هردرلو شبهه وترددی ازاله ایده‌جك ، دها آچیق صورتده وارد اولمشدر . بوحدیثك ترجمه‌سی‌ده شودر :

[جناب حق ، فرائضی فرض قیلمشدر . آنلری تضییع ایتمه‌یكز . افعال وحركاتك حدودینی تحدید ایتمشدر ، آنلری

تجاوز ایلەمه‌ییکز . بعض شیلری حرام قیلمشدر ، آنلری تناول ایتمه‌ییکز . اونوتمش اولدیغندن دکل مجرد سزه لطف ومرحمتندن ناشی برقسم شیلرکده احکامندن سکوت بیورمشدر ، آرتق اونلردن بحث ایتمه‌ییکز .] بوحدیث شریف ، اولکی حدیث قدر اوزون اولمادیغندن بونك عبارەسنی ، بروجه زیر عیناً نقل ایدییورم :

[انّ اللّهَ فَرَضَ فرائِضَ فَلاتُضَیِّعُوها وحَدَّ حدوداً فلاتَعْتَدُوها وحَرَّمَ اشیاءَ فلاتَنْتَهِکُوها وسَکَتَ عَنْ اَشیاء رحمةً لکم لاعَنْ نسیان فلاتَبْحَثُوا عَنْها]

بوحدیث شریف ، کرچه کتب ستەده موجود دکلدر . فقط دمین اسمی کچن اکابر فقهای شافعیەدن وعین زمانده محققین علمای حدیثدن « مسلم» شارحی امام نووی‌نك (حدیث اربعین) نده ، (کنزالعمال) ده ، ائمۂ مالکیەدن امام ابوبکر بن‌العربی‌نك (احکام‌القرأن) نده وینه فقهای مالکیەدن واصولیوندن امام شاطبی‌نك علم اصولدن (الموافقات) نامنده‌کی کتاب کبیرنده موجوددر . مذکور (حدیث اربعین) شرحی « جامع‌العلوم » ده و « کنزالعمال » ده بوحدیثك اکا برائمۀ حدیثدن ومجتهد مستقللردن « ابن راهویه » دینمکله معروف امام اسحاق ، امام بیهقی، دار قطنی، طبرانی، ابونعیم وابن‌النجار کبی متعدد حدیث امامری طرفندن تخریج ومشارالیه امام نووی وابوبکر سمعانی کبی محققین‌طرفندن تحسین ایدلدیکی مذکوردر.

ذاتاً بوحدیثك صحتی‌ بوقاریده «بخاریٔ شریف» و «مسلم»دن نقل اولونان اولکی حدیث مؤید اولدیغی کبی ، بوبابده بونی‌تأیید

ایده‌جك وفقط بوراده اونلرك نقلی پك اوزون کیده‌جك اولان دیکر متعدد نصوص شرعیەده وارد اولمشدر . ازجمله کتب ستەدن « سنن ترمذی » و « سنن ابن ماجه » ده مذکور [الحلالُ ما اَحلّه‌اللّهُ فی کتابِهِ والحرامُ ماحَرَّمه‌اللّهُ فی کتابه وما سکَتَ عنهُ فهُوَ مِمّا عَفا عنه = حلال ، جناب حقك کتابنده حلال قیلدیغی شیدر . حرامده اللهك کتابنده حرام قیلدیغی شیدر . جناب حقك حکمندن سکوت ایتدیکی شی‌ده ، مظهر عفو بیوردیغی شیلر جمله‌سندندر .] حدیث منیفی ، اونلردندر . قرأن کریمده‌ده [یا اَیُّها‌الذینَ آمنُوا لاتَسْئَلُوا عن اشیاءَ اِنْ تُبْدَلکُم تَسُؤْکُم = ای‌مؤمنلر، حقیقت حکمی اظهاراولونورنجه خوشکزه کیتمیه‌جك اولان شیلردن‌سؤال ایتمه‌ییکز .] کبی ، بوحدیثلری مؤید آیات جلیله واردر .

ایشته بونصوص قاطعه‌دن صورت قطعیەده آکلاشیلیورکه نصوص شرعیه‌نك‌صراحت ویا دلالتنده داخل اولمایان وبناءً علیه حکمی شریعتده کلیاً مسکوت عنه قالان مسائلده ، مسلمانلر تماميله سربستیٔ حرکانه مالك ومسئولیت دینیه‌دن وارسته‌درلر ، معافدرلر . آرتق اونلری، ـ علتی ومناط حکمی ظاهروفرعده وجودی باهر اولوب نصوصك دلالت وایماسنده داخل بولونان قیاس‌جلیدن ماعدا ـ صرف برمجتهدك کندی آکلایشندن عبارت رأی وقولیله وباخصوص مجتهداولمایان علمانك اقوالیله باغلامق، قطعیاً شرعی دکلدر . بیوك محقق ابن همامك علم اصولدن (تحریر) نامنده‌کی کتابنده سویله‌دیکی کبی دور مجتهدیندن‌صوکره کلن علمانك صرف الزامات سیاسیه‌سندندر .

خصوصیله دائما عصرك ومصلحت عامه‌نك ایجاباتنه توفیق حرکت ضرورتنده بولونان حکومتی، امر اداره‌ده وتنظیم قوانین خصوصنده اوکی اقوال فقهـا ایله مقید قیلمق ، هیچ دوغرو اولاماز . اوائل اسلامده خلق برمجتهدك مذهبیله مقید دکلدی . بوکون برمسئله‌نك حکمنی برمجتهددن صورارلرسه ، یارین‌ده دیکر برمسئله‌نك حکمنی باشقه برمجتهددن استفتا ایدرلردی . وهانکی مجتهدك قولی ، کندیلرینه قناعت ویررسه آنکله عامل اولورلردی . هیچ برمجتهدده خلقك کندی اجتهادانیله عامل اولمه‌سی ادعا ایتمزدی. چونکه هرکس بیلیردی‌که شارعدن‌باشقه هیچ برکیمسه‌نك شریعت نام‌وحسابنه رأی مجردیله احکام‌وضعنه صلاحیتی یوقدر .

ایشته برطرفدن شوذکر اولونان نصوص صریحه‌نك مضمون منیفی، دیکر طرفدن شرائط خلافته، خلافتك انواعنه وسائره‌یه دائر یوقاریده کچن مباحثك هیئت مجموعه‌سی ، جدی ونافذ برنظرله پیش‌تأمله آلینیرسه واضحاً آکلاشیلیرکه زمانمزده خلافتدن بحث ایتمه‌نك معناسی یوقدر . وزمانمزده خلافت مسئله‌سی ، آرتق عنعنه وسیاست مسئله‌سندن باشقه برشی دکلدر . بیوك ملت مجلسی ، بوعنعنه‌یی وبوسیاستی تقدیر ایتدیکندندرکه مقام خلافتی الغا ایتمه‌مشدر . یالکز اونی اسکیسی کبی کیف مایشا تصرفه مت ومملکته ایراث ضرر ایده‌میه‌جك برحاله وضع ایتمك مقصد مشروعنه بناءً مصرده‌کی شکانه ارجاع، سلطنتی‌ده‌صاحب حقیقیسی اولان ملتك یدنده ابقا ایله‌مشدر . ذات حضرت خلافتپناهی‌ده ، بونی قبول وتصویب ایتمشدر . ناصل‌که وقتیله مصرده‌ده بویله یاپلمش وبوکیفیت ، ایچلرنده امام عزالدین بن

عبدالسلام کبی بیوك فقیهلر بولونان علماء مصر طرفندن تجویز ایدلمشدی .

اخیراً (خلافت) حقنده تورکجه قلمه آلینان بررساله‌ده ، بوشکل خلافتك غیرمشروعیتندن بحثله وضع اصلیسنه ارجاعی توصیه اولونیور. برشیئك غیرمشروعیتنی ادعا ایده‌بیلمك ایچون، اوشی حقنده‌کی ممنوعیت شرعیه‌یی نصوص ایله اثبات ایتمك لازم کلیر . حالبوکه کرك قرأن کریم وکرك احادیث صحیحه بوبابده ساکتدر . آنکچون بوادعا، دعوی بلا دلیلدر . امرخلافتك وضع اصلیسنه ارجاع کیفیتنه کلنجه ، اوشـمدی دکل ، بوندن بیك اوچیوز سنه اول ، تامعاویه زماننده وضع اصلیسندن چیقارلمش‌وآندن صوکره‌بردها وضع‌اصلیسنه ارجاع‌اولونمامشدر. بوکون ایسه اونی وضع اصلیسنه ارجاع ، عقلاً ممکن اولسه‌ده طبعاً وعادةً ممکن دکلدر. چونکه شرائطنی جمع ایتمك‌متعذردر.

اکر « وضع اصلی » دن مقصد ، خلافت عثمانیه ایسه یوقاریده خلافتك تقسیمی بحثنده ایضاح ایدلمشدی‌که او، خلافت نام وعنوانی آلتنده ملك وسلطنتدن عبارتدر . حقیقی خلافت دکلدر . ملت ومملکتك بوکونکی حاله کلمه‌سی‌ده، هپ‌اوسلطنت یوزندندر . بناءً علیه اونی وضع اصلیسنه ارجاعه چالشمقدن ایسه ، بوکون ملتك الینه کچمش اولان حاکمیت ملیه‌یی ، بونعمت عظمایی هیچ بروسیله‌یه میدان ویرمه‌مك صورتیله الدن قاچیرمامغه چالشمق مقتضای بصیرتدر .

آنف‌البیان رساله‌نك (٢٦) نجی صحیفه‌سنده [مذهبمز مقتضاسنجه جمعه‌وبایرام نمازلرینك صحتی اذن امامه متوقف‌اولمغله خطابتك مقام‌خلافتدن توجیهی مقتضیدر.] دینیور. بوعباره‌ده‌کی

(اذن امام) تعبیری ، سهو ترتیب اولسه کرکدر. چونکه کتب فقهیه‌ده بومقامده اذن عام تعبیری مذکوردر . اذن امام دکل . بوایکی تعبیر آراسنده‌کی فرق ایسه ظاهردر .

کورولیورکه صاحب رساله، بومسئله‌ده ایکی جهتدن یا کیلیور. بری « اذن عام » دیه‌جك یرده « اذن امام » دیمه‌سی ، دیکری خطابتك مقام خلافتدن توجیهی لزومنی ، اذن عامك فرعی ونتیجه‌سی ، اونك لازم غیرمفارقی ظن ایتمه‌سیدر. حالبوکه بوایکی شی بربرینه مربوط دکلدر . آیری آیری وباشقه علتلره مبتنی مستقل مسئله‌لردر. اذن عامدن مقصد ، نماز قیلمق ایچون هرکسك مأذون اولمه‌سی، جامع ویا قلعه قپولری هرکسه آچیق بولونمه‌سیدر . چونکه جمعه وبایرام نمازلری شعائر اسلامدندر . آنلرك علناً اظهاری لازمه‌دندر . ایشته جمعه وبایرام نمازلرینك صحتنده اذن عامك شرط اولمه‌سی بوحکمته مستنددر . بناءً علیه برخلیفه ، برپادشاه ویا بروالی یالکز کندی معیتیله جمعه نمازینی قیلمق ایسته‌یوب‌ده جامع ویا قلعه قاپولرینی قپاتدیره‌رق خلقی دخولدن منع ایله‌سه اونماز صحیح اولماز . برکره بوجهتی بویله تصحیح ایتمك لازمدر .

خطابتك مقام خلافتدن توجیهی لزومنه کلنجه : اوت مذهب حنفی‌یه کوره بویله برتوجیهه لزوم واردر. فقط بوتوجیهك بهمه‌حال خلیفه طرفندن صادر اولمه‌سی شرط دکلدر. هرهانکی برسلطان وحکومت طرفندن صادر اولمه‌سی کافیدر. حتی نه برسلطان ونه بر حکومت بولونمایان یرلرده اهالئ اسلامیه طرفندن هرهانکی بر ذات ، خطابت وامامته کچیرلسه کافی وجمعه وبایرام نمازلری صحیح اولور . چونکه مسئله ، انضباط وآسایش مسئله‌سیدر .

دیانی برمسئله دکلدر . کتب حنفیه ایچنده اك معتبر وبالجمله متأخرین حنفیه ایچون اك قیمتلی واك معتمد مأخذ اولان مشهور (هدایه) ده واوندن صوکره تألیف ایدیلن کتب فقهیه‌ده ، بومسئله‌ده « خلیفه » دن بحث ایدلمیور ، « سلطان » دن بحث ایدیلیور . و « جمعه نمازی بالذات سلطان ویا اونك مأمور مخصوصی قیلدیرمق لازمدر . » دینییور . مذکور « هدایه » شرحی « فتح القدیر » ده و « درمختار » ده اوسلطانك برشخص متغلب وحتی برقادین اولمه‌سنده بربأس، برمحظور شرعی اولمادیغی کوستریلیور . « هدایه » ده بوشرطك ، بومسئله‌نك علتی اولمق اوزره‌ده « چونکه جمعه نمازی جماعت عظیمه ایله ادا اولونور . وبعضاً خطابت وامامته هوسکار اولانلر طرفندن تقدیم وتقدمده منازعه حاصل اولور . بعضاً‌ده باشقه برسببدن طولانی اختلاف ونزاع ظهور ایده‌بیلیر . بوجهتله امر فرضی تتمیماً بوشرطه لزوم کورلمشدر. » دیه محرردر. [« هدایه » ، جلد ثانی ، صحیفه ۲۰۸]

ایشته پك آچیق اوله‌رق کورولیورکه خطابت توجیهی مسئله‌سی ، خلافتك لوازمندن دکلدر . مجرد انضباط وآسایشك تأمینی وجماعت آره‌سنده اختلاف وتفرقه‌یه میدان ویرلمه‌مسی ایچون لزوم کورولن وظائف حکومتندر. حتی مذهب شافعی‌یه کوره جمعه نمازنك صحتنده بویله برشرط یوقدر . امیرحج نصب وتعیینی کبی مسئله‌لرده هپ بوقبیلدندر . حجاج آراسنده انضباط وآسایشی محافظه وفصل نزاع ایچوندر . هیچ بری لوازم خلافتدن دکلدر .

سوزلرمزه نهایت ویرمزدن اول ، ذکر اولونان رساله‌ده

مصادف نظرمز اولان مهمجه برمسئله حقنده‌کی شبهه وترددی‌ده ازاله ایتمك ایسته‌رز . چونکه بومسئله ، اولکی مسئله‌لردن دها مهمدر. وبونده برچوق ذهنلرك تردده دوشدیکی کورولمکده‌در. ظن اولنیورکه حکومتجه اتخاذ اولونان مقررات ، خلیفه‌نك تصدیقنه اقتران ایتمدکجه مشروع ومطاع اولاماز . حالبوکه‌بوپك یاکلش برفکردر . ایشته مبحوث عنه رساله‌نك (٨) نجی صحیفه‌سنده [مجالس اسلامیه‌نك تحت قراره آلدقلری مواد تعاملیه‌نك مطاع اولمه‌سی ایچون خلیفه‌نك تصدیق وتصویبنه اقتران ایتمه‌سی تحت وجوبده‌در . آنجق اوسایه‌ده‌درکه بوکبی مقررات ، احکام شرعیه عدادینه داخل اولور .] طرزنده واقع اولان افادات ، صرف بویاکلش ذهنیتك محصولی‌در .

برکره « احکام شرعیه عدادینه داخل اولور . » دیمك ، نه‌دیمکدر ؟ شریعت جمله‌سندن اولور دیمك‌میدر ؟ اکر بومعنی قصد اولونمش ایسه‌پك فاحش خطادر. بز بومعنی قصداولوندیغنی هیچ ظن ایتمه‌یورز . یوق اکر « شرعه منسوب اولور ، یعنی آرتق اومقررات، شرعاً معتبر وآنلرله عامل اولمق لازم‌اولور .» دیمك ایسه ، بودوغریدر . فقط بونده‌ده اومقرراتك هرحالده برخلیفه‌نك تصدیقنه اقتران ایتمه‌سی شرط دکلدر . خلیفه اولمایان هرهانکی برسلطانك تصدیقنده‌ده حکم بویله‌در . مثلا افغانستانده افغان امیرینك تصدیقنه اقتران ایدن مقررات ، شرعاً معتبر ومطاع اولور. یترکه نصوص صریحهٔ شرعیه‌یه مخالف اولماسون.

کتب فقهیه‌ده‌ده بومقامده اکثریا « امرسلطانی » دن بحث اولونور . خلیفه ویا امام اسمی پك نادر ذکر ایدیلیر . نته‌کیم قانون مدنیمز اولان ومؤلفات فقهیه‌دن عیناً ترجمه ایدلمش بولونان

« مجلهٔ احکام عدلیه » نك (١٨٠١) نجی ماده‌سنده [برمجتهدك رأییله عمل اولونمق اوزره امر سلطانی صادر اولسه ، آرتق حکام اومجتهدك رأینه منافی دیکر برمجتهدك رأییله حکم ایده‌مز.] دینلمشدر ، کورولیورکه بومسئله‌ده ، خلافت مسئله‌سی دکلدر . سلطنت جاری اولدیغی زمانده‌ده بوبویله‌در . برکره بوجهت ، بویله‌جه تصحیح ایدلدکدن صوکره کله‌لم بونك سر وحکمتنه :

اولا شوجهتی عرض ایده‌یم‌که بوحکم ، مملکت حکومت مطلقه ویا مشروطه شکلنده اداره ایدلدیکی زمانده جاری اولور. واوکا مخصوص ومنحصردر . بوندن هیچ بروقت « مملکتده مطلقا برخلیفه ویابرسلطان لازمدر.» معناسی چیقماز. بومسئله‌نك سبب وحکمتی‌ده ، ینه انضباط وانتظام عامه قضیه‌سیدر . ضبط وربطی وانتظام عامه‌یی تأمین مقصدیله‌درکه امور جائزه‌ده ، یعنی جناب حقه معصیتی مستلزم اولمایان احوالده اولوالامره اطاعت ، نص قرأن ایله واجبدر . قرأن کریم « اولوالامره اطاعت ایدیکز » دییور. اولوالامر ایسه اولیای امور ، ولی‌الامرلر امر صاحبلری دیمکدر . خلیفه‌یه‌ده ، سلطانه‌ده ، علی‌العموم والیلره وقوماندانلره‌ده شاملدر . وبواطاعت ، [لاطاعة للمخلوق فی معصیة الخالق ـ خالقه معصیتده مخلوقه اطاعت یوقدر .] حدیث شریفی منطوق منیفنجه ، ارتکاب معصیتی استلزام ایتمین اوامرله مقیدومشروطدر. بوکونکی بیوك ملت مجلسنك مقرراتی‌ده ، اولوالامرك ، اولیای امورك اوامری دیمك اولدیغی ایچون ، نصوص قاطعه‌یه مخالف اولمامق شرطیله بنفسها مطاع وواجب‌الاتباعدر . آیریجه تصدیقه ، فلانه لزوم یوقدر . بونده تردد ایتمك ، حقایق شرعیه‌دن کلیاً غفلت ایتمك دیمکدر .

ایشته بو حقیقت شرعیه یه بناءً ذکر اولونان رساله ده کی «مجالس اسلامیه نك تحت قراره آلدقلری مواد تعاملیه نك مطاع اولمه سی ایچون خلیفه نك تصدیق و تصویبنه اقتران ایتمه سی تحت وجوبده در.» سوزی ، بویله اطلاقی اوزره براقلدیغی صورتده قطعیاً دوغرو اولاماز . ناصل دوغرو اولابیلیرکه بو حکمه کوره عصرلردنبری اولدیغی کبی بو کونده کرهٔ ارض اوزرنده موجود حکومات اسلامیه نك علی العموم مقررات ونظاماتی، غیرمشروع وغیر مطاع اولمق واوراده بولونان اهل اسلام واجبی ادا ایتمدکلرندن طولایی دائما ارتکاب معصیتده بولونمق لازم کلیرکه بونی هیچ بر عالم ادعا ایتمه مشدر . وبالله التوفیق ...